

III. MEMORIALISTICA PROPRIU-ZISĂ

Tendința ordonării la Dumitru Gh. Bordeianu

"MĂRTURISIRI DIN MLAȘTINA DISPERĂRII (cele văzute, trăite și suferite la Pitești și Gherla), volumul I: PITEȘTI, volumul II: GHERLA" [Ediția a II-a îngrijită de prof.

Marcel Petrișor; București, Editura Gama, 1995] ocupă un loc aparte în cadrul memorialisticii reeducărilor, prin scopul lor ce le deosebește de celelalte scrieri ale domeniului, scop nemărturisit direct, însă mereu readus în conștiința cititorului. Este vorba despre nevoia autorului de a explica limpede și cutremurător camarazilor din Legiune aflați în Occident cele prin care a trecut tineretul studentesc din rândurile ei în cadrul reeducărilor îndreptate în primul rând împotriva acestuia, în vederea întreruperii legăturilor dintre generațiile ce și-au închinat viețile crezului de extremă dreaptă. E o lămurire scrisă cu sufletul la gură și cu noduri în gât, cu sudori și sufocări, memorialistul gâfâind și pierindu-i încă o dată puterile fizice și sufletești la aducerea aminte a ororilor prin care a trecut, ori în care i-a văzut pe alții căzând. Aceste dezvăluiri cu adresă concretă și limitativă au caracter disculpatoriu, datorat scăzământelor de la morala educației legionare și creștine ce au fost impuse victimelor, nu doar scăzăminte, ci chiar comportări potrivnice acesteia, pe care autorul se străduiește să le facă accesibile, prin minte și suflet, tuturor aceluia ce au avut norocul să nu treacă prin sorbul curăției și distrugătorul ei bine chibzuit pentru ratarea definitivă a unor luptători.

Revine ritmic apelul la înțelegerea cititorului din Mișcare pentru situația imposibilă prin care au trecut victimele, conținând totdeauna argumentarea prin motivele de nemairăbdare ale căderii, cum se petrece cu demonstrarea condițiilor abjurării de la crezul legionar, cu care debutează capitolul **LEPĂDAREA**. Scriitorul este conștient că scrie o disculpare ce nu se adresează doar contemporanilor săi, ci și posterității legionare.

"Conținutul acestei noțiuni a fost și este foarte controversat chiar și de Sfinții Părinți, în timpul prigoanelor creștine. Lepădarea de la Pitești a tinerilor legionari de Mișcarea Legionară a îmbrăcat forme mult mai complexe decât lepădarea făcută în condiții obișnuite de viață, de cine știe cine și ce.

Cu toată drama lor, demascările eu mi le explic mistic. Noi cei ce am trecut prin Pitești și Gherla am fost și vom fi acuzați de lașitate poate de către camarazii noștri, iar dușmanii vor avea motive să ne arate cu degetul pentru ce am făcut. Noi vom răspunde în primul rând camarazilor noștri în viață încă, precum și celor ce vor veni după noi: Da! Noi am fost slabi și neputincioși și o mărturisim. Dar nu din frică de moarte, moarte pe care o doream în fiecare clipă, ci din groaza de a nu ne pierde mințile ca Pintilie, Nedelcu, Șoltuz, Ionescu etc... Să trăiască în aceleași condiții și cei care ne acuză această teroare și groază și atunci vom mai vorbi. Aceia dintre noi care au fost uciși au răscumpărat însă prin jertfa lor slăbiciunile noastre. Legiunea va trăi prin martirii, eroii și luptătorii ei. N-ar fi rău să aflu cei care continuă să ne acuze, că noi doream moartea în orice clipă, fără a fi lăsați însă să murim sau să ne sinucidem. Scopul torturii în esența ei a fost să nu neucidă pe noi, pentru că această crimă ar fi fost considerată genocid, ci să facă din noi niște ucigași și informatori notorii. Celor uciși dintre noi, medicii închisorilor le-au emis certificate de deces false, deces survenit nu în urma torturilor ci

În urma unui atac de cord. Medicii din lagărele de concentrare naziste au fost într-un fel mai umani, îngăduind moartea, pe câtă vreme medicii comuniști de la cabinetele medicale din închisori, agenți ai Securității și rivalizând în crime cu Țurcanu, au împiedicat-o, ca să facă chinul mai mare.

Dușmanilor noștri care ne-au prigonit când ne vor aminti sarcastic că "Moartea, numai moartea legionară ne este..." le vom răspunde printr-o întrebare: Ce au făcut ei oare în regimul comunist din România? Noi știm foarte bine ce au făcut și de aceea îi întrebăm: Eroii și martirii lor unde sunt? În colaborare și complicitate la atâtea crime? Dacă ar fi fost și ei încercați cu sute de ciomege peste trupul lor ce ar fi devenit?

Nu cerem de la oameni nici iertare, nici înțelegere, căci compătimirile nu mai încălzesc inimile. Este atât de ușor să acuzi atunci când tu nu ai fost atins nici măcar cu un deget!" (p. 175-176).

Poate aceasta să fie rațiunea pentru care memorialistul se scutură de sarcina redactării unor memorii complete asupra celor suferite în comun, el refuzând - teoretic - a discuta trecerea prin reeducări a celor care nu erau legionari. "Se vor întreba, cei ce vor avea răbdare să citească aceste rânduri, de ce nu mărturisesc nimic despre alte categorii politice de tineret, care au trecut prin Pitești - Gherla. Iată motivul. N-am autoritatea, calitatea și dreptul să scriu și să vorbesc despre alții, căci, dacă aș face-o (așa cum au făcut-o alții, care nici măcar n-au trecut prin Pitești - Gherla etc...) ar trebui să-i acuz pe unii, să-i scuz sau să-i părtinesc pe alții, mărturisirile atunci nemaifiind făcute în frica lui Dumnezeu. Celelalte categorii politice de tineret, care au trecut și ele prin Pitești - Gherla, au și ele în definitiv dreptul să vorbească despre cele întâmplate lor.

Eu nu vorbesc decât de camarazii mei și de mine și aș dori ca fiecare să vorbească despre ai lui" (p. 4-5). Ceea ce nu-l face să abdice uneori de la programul său (ce-l distinge între ceilalți memorialiști, minus Octavian Voinea), atunci când chinurile sau eroismul unui nelegionar îi stârnesc mila sau admirația. Această discriminare a suferinței generale din încăperile de tortură ridică anumite întrebări legate de tonul creștin al povestirii și chiar în legătură cu corespunzătoarea trăire a dragostei pentru semenii, văzuți global, așa cum a fost predicată de Hristos și este de așteptat în urma recunoașterii misticismului ca trăsătură psihologică majoră a naratorului.

Din datele autobiografice anterioare arestării din 1948, risipite în "**Mărturisiri din mlaștina disperării (C ele văzute, trăite și suferite la Pitești și Gherla)**", deducem că autorul (n. 1921) provine din rândurile unei familii cu destul de numeroși copii: Ion - student la Politehnică, legionar -, Vasile - jandarm -, Alexandru, Mihai și Constantin, brusc implicați în drama fratelui lor Dumitru, student la Medicină în același oraș. Cei trei din urmă, aflați în gazdă pe Str. Săulescu nr. 18, în Iași, vizitați pe data de 12 iunie 1948 de comisarul șef Ciochină, un comisar ajutor și un sergent de stradă, amenințați cu pistolul să spună unde putea fi găsit fratele lor Dumitru, legionar, cedară, mai bine spus cel mic, de 11 ani, Constantin, se sperie și vorbi. Fură luați ostatici cu anasâna, ajunseră în str. Florilor nr. 2 (Dumitru, deși în plină sesiune de examene, se adăpostea aici la niște prieteni), de unde, după arestarea lui, fură eliberați, mai puțin Alexandru, cel mai în vârstă, plauzibil a se fi preocupat și el de politică - bănuiau oamenii legii nelegiuite.

Dumitru Gh. Bordeianu fusese admis la Facultatea de Medicină în toamna anului 1946 și de la începutul anului universitar trecuse la desfășurarea și a unei activități politice, în cadrul Corpului Studentesc Legionar al Universității ieșene; la arestare, era șef de

unitate al anilor I și II și se afla în subordinea lui Dumitru Moisiu. Poliția Iașului nu-i cunoștea activitatea clandestină, de aceea nu l-a căutat în noaptea de 14-15 mai 1948, când fu ridicată majoritatea studenților și elevilor cu înclinații de dreapta. În schimb, Siguranța din Fălticeni, pe listele căreia se afla consemnat numele său, a făcut o descindere în casa lui părintească, unde nu fu găsit.

Limba memoriilor, în ediția princeps, este aproape de neînțeles; pentru această rațiune a fost necesară 'stilizarea' textului de către un scriitor, Marcel Petrișor (care a participat la limpezirea - neconsemnată în acel caz - și a textului prietenului său Oct. Voinea, prezentat mai departe). Această deficiență este compensată de aspirația autorului stabilit în Australia la ordonarea materialului înfățișat cititorului și cu acest prilej a întregii tragedii studențești române petrecută în timpul reeducărilor, înainte și după ele. Cartea dă seama de mai mult decât de o cumplită aventură personală; ea pretinde și izbutește în oarecare măsură să lumineze întreg valul suferințelor ce a potopit studențimea legionară moldoveană aflată pe un teritoriu ce urca din județele Vaslui și Bacău până la frontiera de miază-noapte moldoveană și bucovineană.

Dacă exprimarea în română a autorului este deficitară, din **În loc de prefață** ne întâmpină și o gândire neobișnuită cu filosofarea, a cărei strădanie de a explica premisele metafizice ce stau la baza scrierii abia începute este dezordonată și insuficient de adâncă, de unde neconvingătoare. Citez din motivarea actului memorialistic al lui Dumitru Gh. Bordeianu.

" Deasemenea, le scriu (memoriile; n. n.) și pentru toți cei ce cred în Dumnezeu, și pentru toți cei cinstiți și de bună credință, ca să cunoască și să înțeleagă și ei, de câtă ură, minciună și bestialitate, a fost și este în stare o ideologie - ideologia comunistă - provenită nu de la oameni, ci de la diavol.

Ce se poate opune dragostei, adevărului, luminii și blândeții, decât ura, minciuna, întunericul și bestialitatea?

Comunismul nu este decât prezența Satanei pe pământ, iar comuniștii au făcut din ideologia lor, o religie; această religie, în opoziție cu cea creștină, nefiind decât religia urii, a minciunii și a crimei, ridicate la rangul de "virtute". Și nu se răspândește decât prin minciună, neîncredere, teroare și frică.

Pe plan spiritual, este dezumanizarea omului, iar pe plan material. mizerie, foamete și lipsă.

Cum s-ar putea explica altfel atâta ură, bestialitate și cinism, transformate în plăcerea sadică de a-ți chinui semenul și a-l ucide?

În comunism, vrei nu vrei, trebuie să zici și să faci numai ceea ce ți se ordonă. Nu trebuie să gândești, nu trebuie să judeci, voința și libertatea nu mai există. Iar, dacă nu, pentru consolidarea puterii, închisori, gulaguri, lagăre, canale, deportări, domiciliu obligatoriu sau forțate și degradarea, siluirea conștiinței, pierderea demnității umane, robotizarea și dirijarea tuturor acțiunilor.

Așa s-a făcut comunismul, Dumnezeu" (p. 3).

Regăsim teoria 'însatanizării' (cum am auzit spunând un bătrân țăran) enunțată, de data aceea, cutremurător de Gh. Calciu, în prefața la cartea lui D. Bacu, și care va fi reluată de Oct. Voinea într-a sa, ca explicație a inacceptabilului de către rațiune și de bunul simț.

Dumitru Gh. Bordeianu este unul dintre memorialiștii detenției sub comunism conștienți de limitele lor estetice: " *Mărturisirile acestea nu au (...) pretenția unei scrieri literare*" (p.

4). Când însă încearcă să explice ce sunt de fapt, pornește cu avânt și sensibilitate, pentru a se încurca imediat în fluxul unor idei neajunse în pârg și, deci, ce nu transmit câte ar vrea s-o facă: " *Ele sunt bucăți rupte din sufletul și conștiința unor tineri luptători, cinstiți înaintea lui Dumnezeu, și cinstiți cu ei însăși (sic!) ; tineri care și-au pus tot ce aveau mai bun în ei, în slujba ideii de dreptate, de libertate și de credință*" (idem). Să înțelegem de aici că, asemenea lui Bacu, autorul a făcut efortul de a aduna mărturiile celor trecuți prin reeducări, pentru a le lăsa viitorimii? Pentru că pasajul continuă cu lauda luptei celor " *conștienți de menirea lor istorică , care și-au slujit Neamul și Biserica lui Hristos împotriva comunismului*" (idem), ne întrebăm dacă nu cumva avem în față o istorie a opoziției armate la dictatura roșie și nu o sfâșietoare prezentare (cum și este lucrarea) a torturilor suferite de acei tineri din partea reeducatorilor.

Mai târziu, Dumitru Gh. Bordeianu regăsește tonul confesiv, interiorizat, necesar: "*Sufletele celor plecați dintre noi m-au îndemnat să scriu, să scriu tot așa cum a fost*" (p. 5). Și, pornind de la această tonalitate, firul amintirilor dezastruoase e pregătit să se depene.

Hazardul cronologiei evenimentelor face ca Bordeianu să fie aruncat de cum ajunge în cetatea penitenciar a Sucevei în aceeași celulă cu un student la Facultatea de Agronomie din Iași, din anul III, pe nume Alexandru (Țanu) Popa. El este unul dintre personajele ce vor atinge culmea odiosului în conștiința victimelor din reeducări. Pentru moment, acest fost coleg de clasă cu Șura Bogdanovici, la Soroca, și bun prieten al lui, e doar un tovarăș de celulă enervant, sâcâitor prin faptul că preia totdeauna rolul aceluia care contrazice când participă la o discuție, sau se închide în sine cu încăpățănare și vanitate, refuzând orice comerț ideatic, ori de ajutorare la nevoie; iar nevoile nici nu se pot descrie, deoarece bătăile din cursul anchetelor sunt dintre cele mai sălbatice, codeținuții revenind cu trupul șiroid de sânge și incapabili să se mai mențină în picioare măcar.

Biciuit de aspirația de a clarifica tot ce știe despre reeducări, sufocat de grabă, Dumitru Gh. Bordeianu se pripește să pună în ordine toate informațiile pe care le are la îndemână cu privire la Țanu, după ce schițează un portret al celui arestat în aceeași zi cu el, portret suficient de apăsător în negru încât să ne rămână înscris pe filmul informațiilor.

" *Ca om, era de un orgoliu și de un sadism feroce. Cei doi muncitori cu care mai eram în celulă, legionari încercați, cu credință în Dumnezeu și mult bun simț, ne-au spus când Popa lipsea de acolo, că acesta, nu numai că nu era legionar, dar nici măcar om nu era, ci dracul în persoană. În celulă însă era tăcut, foarte atent la ce discutau alții, și când intervenea în discuții, avea o deosebită plăcere să discute în contradictoriu. Nu s-a pronunțat niciodată clar, de crede sau nu în Dumnezeu. În discuții cu diaconul Eftimie, despre probleme teologice, susținea întotdeauna contrariul. Era, după părerea tuturor, un ateu convins. Ancheta lui a durat câteva zile, și se vedea după fața lui, că nu luase nici măcar o palmă. Nimeni nu i-a pus nici o întrebare și nici el n-a spus nimic. Iată câteva observații, în legătură cu acest individ:*

- *S-a atașat de Legiune, datorită marelui personalități a lui Bogdanovici.*

- *La anchetă n-a fost bătut.*

- *Atitudinea lui din celulă, față de camarazi și Legiune, un mutism desăvârșit, îți dădea imediat de gândit.*

- *A luat o condamnare mică, corecțională, de 7 ani.*

- Când a început reeducarea la Suceava, a fost printre protagoniști, alături de Bogdanovici.
- La Pitești n-a luat nici o palmă, dimpotrivă, a fost alături de Țurcanu, autorul fizic al morții lui Bogdanovici.
- A plecat de la Pitești la Gherla în iarna lui 1950, unde a devenit șeful demascării . Aici s-au comis fapte care au depășit Piteștiul.
- Când am venit toți studenții cu condamnări mari, de la Pitești la Gherla, el își disputa cu Țurcanu șefia demascărilor.
- A fost dus de la Gherla la Jilava, odată cu Țurcanu.
- A făcut parte din lotul lui Țurcanu, dar el nu a fost executat. Tot el a fost acela care a dat declarație că reeducarea de la Pitești și Gherla a fost făcută din ordinul pe care l-a dat Horia Sima legionarilor, prin Vică Negulescu.
- A fost martorul acuzării în procesul lui Vică Negulescu, unde a susținut cele declarate mai sus. (La acest proces, marele merit îl are Gheorghe Calciu, care cere, în instanță, să vină generalul Nicolski, șeful Securității, cu care Calciu a stat de vorbă la Pitești, și care, bineînțeles, n-a venit).
- După acest proces, Popa Țanu a fost adus la Aiud și eliberat înainte de decretul din august 1964."

Această știre despre transportarea lui Alexandru Popa imediat după proces la Aiud este eronată. Respectivul a fost internat în casimca Jilavei cu toți cei din procesul reeducărilor care n-au fost împușcați odată cu Țurcanu.

" La plecarea mea din țară, în 1989, se găsea la Sibiu, făcea pe contabilul și era mare informator" (p. 13-14).

Aș adăuga la cele de mai sus și disciplina de temniță pe care și-o impunea Țanu Popa (sau ura sa împotriva celorlalți). Bordeianu a primit de la o tânără arestată o pâine; degrabă a rupt-o și a împărțit-o între colegii din cameră. " Popa Țanu nu a vrut să primească" (p. 35).

În mod vădit, lista anterioară constituie o fișă pregătitoare redactării, introdusă aici pentru că nu i se găsea un loc potrivit, iar autorului nu-i venea să renunțe la ea.

Comparată cu Cazul Gioga, plasat la locul convenit - este vorba de ancheta extrem de dură suferită de acesta, culminând cu introducerea trupului său, rană deschisă, în etuvă -, sare în ochi lipsa de concordanță între cele două "cazuri" ce se urmează la distanță mică. Dar nu greșelile de construcție a memoriilor au importanță, ci portretul autorului deductibil din cele prin care a trecut.

Ca mulți deținuți obișnuiți, și Dumitru Gh. Bordeianu, în pofida pregătirii științifice, e remodelat de condițiile speciale psihice impuse de disperare. Am constatat din propria-mi experiență că deținutul - abstras din lumea evenimentelor prin care trece nația sa și omenirea -, din nevoia de știri, ajunge pradă fenomenului oniric, confundat cu un sac de vești ce se deschide cu zgârcenie în timpul somnului, de unde visătorul socotește a extrage semnale asupra viitorului său, rațiunea fiindu-i lipsită de datele realității ce ar putea fi legate cap la cap în căutarea unei concluzii.

" În noaptea dinaintea confruntării cu Moisiu, am avut un vis urât. Îl vedeam parcă pe Moisiu, plin de sânge, desfigurat și privindu-mă cu multă ură. Nu cred în vise, dar a doua zi după acest vis, înainte de prânz, s-a deschis ușa celulei și un gardian (...) m-a invitat să-l urmez. (...) Spre surprinderea mea, l-am văzut pe Moisiu, singur în birou. Era tuns și cu o față care mă înspăimânta. S-a uitat la mine și eu la el, fără să schițăm nici

un gest. Peste puțin timp intră apoi și comisarul-șef, care coordona anchetele camarazilor arestați de la Facultatea de Medicină din Iași. S-a uitat mirat la mine și m-a întrebat, dacă eu sunt Bordeianu, student la Facultatea de Medicină din Iași. La răspunsul meu afirmativ, mă întreabă dacă-l cunosc pe Moisiu, arătând spre șeful meu pe Facultate. I-am răspuns că nu-l cunosc. A pus aceeași întrebare și lui Moisiu. Același răspuns negativ și din partea lui. În concluzie, comisarul-șef, ca un avertisment, ne zice: "Poate o să vă cunoașteți!". Cu aceasta am fost readus în celulă, îngrozit de ceea ce văzusem pe chipul lui Moisiu" (p. 29). Povestitorul a luat hățurile narațiunii în mâini sigure și crează un coșmar în alt coșmar; căci ce este, în prezentarea sa economicoasă și cu atât mai impresionantă, întâlnirea între patru ochi a celor doi luptători dacă nu o continuare a visului cel urât? Apariția anchetatorului, care nu rostește decât o propoziție repetată urmând unei întrebări de identificare, este și ea demnă de un ulei de Dali, o apariție amenințătoare ce s-ar putea topi în aer imediat după ultimile cuvinte; din păcate, întreaga realitate a temnițelor este coșmarescă, dar nu oricine istorisește despre ea are harul de a-i scoate în evidență această tensiune nocturnă și ireală, așa cum o face aici autorul citit.

Procesul avu loc pe 21 februarie 1949. În boxă se găseau 123 de studenți (doar de la Medicină). Sentința se pronunță pe 23 ale aceleiași luni.

Condamnarea prilejuiește noi comentarii ce vădesc înclinarea deținutului către superstiție, motivată în același fel ca aplecarea sa de a acorda credit viselor.

" Să fie oare, vreo semnificație sau vreo legătură, între destinul omului și anumite numere? În destinul meu, ziua de naștere era 15, numărul celulei 15, precum și cei 15 ani de muncă silnică, pe care i-am executat până la urmă" (p. 48). Sau: " De la celula nr. 15, gardianul m-a dus la primul etaj, la celula 121 (...). Când am ajuns în fața ușii acestei celule, am reținut ultimele două cifre ale numărului - 21 - care corespundeau, în mintea mea, cu ultimele cifre ale anului meu de naștere (1921). Un joc bizar de cifre, de date, atât de semnificative" (p. 50). Discutând despre penitenciarul Pitești, menționează că a fost construit de " Armand Călinescu, slugă diavolească și el, marcat de la natură cu un singur ochi" (p. 62). Se înțelege cât de aproape de clătinarea rațiunii ești împins de condițiile izolării și ale torturii. Această remarcă va motiva, poate, cele ce vom afla că s-au petrecut în reeducări.

Dumitru Gh. Bordeianu are un real talent de a profila caractere și suflete. Dovada, printre numeroase alte desene în tușul duios sau aspru al amintirii, este de găsit și în următoarele rânduri.

" Atmosfera din celulă se mai încălzise, și la propriu și la figurat. Eram toți legionari, și toate discuțiile se purtau în bună înțelegere. Chiar și frigul din celulă se mai potolise, datorită faptului că eram acum șase în celulă, și dormeam pe prici, în loc să dormim pe rogojina așezată pe podea.

Singurul care nu lua parte la discuții, mulțumindu-se doar să asculte, era bădia Ghiță. Noi îl respectam, pentru că era în vârstă și avea un mare trecut de luptă. Într-o bună zi, când discuțiile noastre ajunseseră la un punct mort, bădia Ghiță, cu o voce caldă, a început să-și depene și el gândurile. Voi reda din memorie, cuvintele care au fost pentru mine busola ce m-a călăuzit, tot timpul celor 15 ani de temniță. "Dragi flacăi! Sunteți toți oameni cu carte, mai tineri decât mine, încercați și voi în luptă, dar vă rog ca pe copiii mei, să ascultați cu atenție și bunăvoință, ceea ce vreau să spun. Toți suntem condamnați la ani grei de închisoare și fiecare am lăsat afară o lume, care a fost lumea

noastră și pe care nu o putem nesocoti. Unii am avut o profesiune, iar voi, cei mai tineri, erați în curs s-o realizați. Toți ne-am angajat cinstit, slujind un ideal și o cauză, pe care noi am considerat-o dreaptă. Nici eu, nici voi, cred că nu ați făcut rău nimănui. Am fost anchetati, torturați, judecați și condamnați după cum știți, dar vă rog, din toată inima, să-mi dați ascultare. Pentru un deținut politic, condamnarea e ceva ce poate sau nu să se împlinească. Deci noi, s-ar putea să executăm toată condamnarea pe care o avem sau poate nu. Ceea ce e mai grav însă, e că s-ar putea să facem și ceva în plus, peste ceea ce am fost condamnați. Să fim condamnați din nou și, poate, să și murim în închisoare. Timpul nostru în închisoare nu este hotărât definitiv. Venim dintr-o lume, pe care ura omenească ne-a luat-o, poate, pentru totdeauna, și intrăm în alta, care e aceasta. Aceasta și numai aceasta este de acum înainte lumea noastră. Pentru noi nu există altă lume, decât aceea în care suntem și trăim aici. Or, pentru a putea trăi și exista în această lume, dragii mei, trebuie să știți că numai cel ce va avea inimă bună va putea rezista și înțelege ceea ce ne va oferi necunoscutul în care am intrat. Aceia dintre voi care vor putea înțelege ce înseamnă inima bună pentru om, nu va uita niciodată ceea ce am discutat noi, în această zi. Ca încheiere, vă spun: ca să poți răzbi și să fii mulțumit și împăcat în viață, cu tine și cu cei din jurul tău, trebuie să ai inimă bună. Voi faceți cum credeți și cum vă este inima" (p. 50-51).

Surpriza este că această elementară lecție creștină, raportată ca din gura unui înțelept moșneag din basme, nu ajunge la sufletele tuturor; cel puțin nu la cele ale naratorului și prietenului său Tudose, oricâtă pregătire creștinească le impunea crezul lor politic ("n-a înțeles-o și nu o va înțelege niciodată (...); nici eu n-am înțeles această filosofie"; idem).

Este potrivit aici, cu scopul de a scoate la iveală gama largă portretistică ce stă la îndemâna autorului, să cităm și portretul reprezentantului unei specii opuse aceleia din care făcea parte predicatorul iubirii, bădia Ghiță Bărbieru. Desenul este mai curând bănuit între sofisticate aluzii, misterioase amenințări, și ...vorbe de clacă, glumă și scrâșnire de dinți.

"Cum am intrat în birou am văzut un civil așezat nu pe scaunul de la birou, ci chiar pe birou, stil american. După fizionomia și culoarea feței și a părului aducea a rus sadea, cum am crezut la prima vedere dar, vorba poetului: "urechea te minte și ochiul te înșală". În momentul când a început să vorbească m-a derutat total. Vorbea o limbă românească perfectă, limba literară a unui om cult din București. Și eu care îl crezusem basarabean. Ce era sigur însă la acest individ era părul blond spălăcit, ochii albaștri, fruntea potrivită, nasul borcănos și o statură mijlocie de atlet. După înfățișare părea deci rus, iar după limbă, român curat.

Primul cuvânt ce mi l-a adresat a fost: "O, ce mustață răsucită ai, moșule, semeni cu Ștefan cel Mare". Într-adevăr remarca era obiectivă, pentru că și camarazii îmi spuneau că după mustață semănam cu Domnul Moldovei. M-a invitat apoi să iau loc pe un scaun lângă fereastra cu gratii. Mi-a pus câteva întrebări, dacă am fost în Rusia ca luptător și dacă am fost decorat. La răspunsul meu afirmativ am constatat că-mi cunoștea bine dosarul de la anchetă. Apoi m-a întrebat cum am trecut prin anchetă și de ce am luat o condamnare atât de mare, întrebare la care am ridicat doar din umeri. Mi-a întins o țigară pe care am refuzat-o nefiind fumător. Pe birou era un coșuleț cu nuci, pe care le crăpa cu un briceag, scotea miezul, îl curăța și-l mânca. A făcut această operație tot

timpul cât am stat de vorbă cu el. Mi-a oferit și mie dar l-am refuzat. La remarcă lui că nu vreau să mănânc de la comuniști și îl refuză ca și cu țigara, i-am răspuns că-i așa. Ca urmare, atât atmosfera cât și vocabularul s-au schimbat pe loc. După alte câteva întrebări banale: cu cine stau în celulă, cum mă simt, cum este masa, m-a întrebat ce funcție avea Opreșan, la care eu i-am răspuns că el trebuie să știe mai bine ca mine. A schimbat tonul: "He! he! stai cu șefi mari, "Mustață". Iar la întrebarea: "Ce discutați, "Mustață"? i-am răspuns că despre femei.

- Discutați și voi legionarii despre femei?

- Da, câteodată!

- Altceva ce mai discutați?

- Da! Amintiri din facultate!

- Ah! Am uitat că sunteți studenți!

La întrebarea dacă știam câți studenți erau în închisoare, i-am răspuns că eu nu sunt directorul închisorii ca să știu. Dar pe secția unde eram? a continuat el. A urmat același răspuns negativ din partea mea, spre revolta lui oarecum reținută.

- Dar nu v-a lăsat gardianul să vă întâlniți la WC? întrebare la care nu i-am mai răspuns.

Mi-am dat seama că știa ce se petrece pe secție. Presupunerea mea că nu întâmplător ne-au lăsat să ne întâlnim la WC, era adevărată: făcea parte din planul lor.

M-a întrebat apoi dacă am scris acasă și, la răspunsul meu afirmativ, a făcut o remarcă insidioasă, că ne-au făcut înlesniri. I-am replicat: "Nu au fost înlesniri, domnule anchetator!"

- Nu sunt anchetator!

Această afirmație mi-a dat de gândit. După modul cum puneă întrebările și cum îmi urmărea mimica, am fost convins că era un polițist versat și cunoscător al psihologiei anchetator-anchetat. Vocabularul și întrebările cumpănite trădau și faptul că nu era un polițist oarecare. Înclin să cred și acum că a fost unul din șefii mari, care cunoștea planul și desfășurarea demascărilor, iar prezența lui la Pitești nu era întâmplătoare. S-ar putea să fi fost Nicolski. În nici un caz n-a fost Zeller, pentru că pe el l-am cunoscut mai târziu la Pitești.

După ce și-a dat seama că discuția cu mine nu ducea la nici un rezultat, m-a atacat frontal:

- Măi, banditule! (cuvânt care mi-a rămas și acum în urechi) tu ai impresia că mă duci pe mine, de-mi răspunzi așa? Tu nu știi unde te afli? Tu știi cine sunt eu? Această expresie i-a scăpat și am mai întâlnit-o la comuniștii care voiau să intimideze și să-și dea importanță. I-am răspuns că nici nu mă interesa, fapt care l-a enervat mult.

- Bă, banditule! Eu vă cunosc până în pânzele albe și știu ce este în capul vostru de bandiți!

N-am răspuns. Eram convins că era la curent cu doctrina legionară și cu modul nostru de a fi, al relațiilor dintre noi. Într-un cuvânt, individul ne cunoștea pe noi, în timp ce noi nu-i cunoșteam pe ei. După cele afirmate însă în legătură cu noi, am început să fiu mai reținut și mai atent la întrebări și răspunsuri. A vrut apoi să mă provoace amintindu-mi de unele greșeli din trecutul nostru, pentru ca astfel provocându-mă să mă determin să vorbesc.

Văzând că nu mai scoate nici un răspuns de la mine, a schimbat tonul:

- În închisoarea aceasta, voi bandiților, sunteți la ora aceasta în jur de 80% și căutați să-i converțiți și pe ceilalți, atrăgându-i în tabăra voastră ca să-i faceți legionari.

I-am răspuns cu un "nu" categoric.

- Cum nu? mi-a răspuns el. Ce ai făcut cu Petrovanu și Negrescu?

- Cu acești tineri am discutat numai probleme de concepție creștină, pentru că eu sunt creștin.

La auzul afirmației mele, că eu sunt creștin, revine cu întrebarea: - Ești medicinist, cum poți crede în lucruri care nu se văd?

- Sunt atâtea care nu se văd, reiau eu, și totuși există. De pildă, noțiunea de minte, de gând, pe care dumneavoastră nu le puteți vedea și totuși vreți să ni le cunoașteți.

- O să vă știu și gândurile, replică el.

(...) Am reluat discuția spunându-i că noțiunea de credință este un concept care operează acolo unde cunoașterea fizică cu metodele ei nu poate pătrunde. A abătut discuția de la această temă.

La întrebarea lui dacă mai sunt legionar, i-am răspuns printr-o altă întrebare:

- Pentru ce am fost condamnat, nu ca legionar? Dumneavoastră știți acest lucru?

- Dar s-ar putea să nu mai fii, accentuează el.

- Nu se poate, i-am răspuns eu. La care el mi-a tăiat-o net: "O să trăim și o să vedem".

Deci iarăși afirmații care mă îndreptăteau să bănuiesc că ceva era pus la cale cu noi și că ceva se va întâmpla neapărat. Continuă dialogul.

- S-ar putea să nu mai fii!

- Adică cum să nu mai fii, dacă sunt. Răspunsul lui:

- Nu te grăbi, s-ar putea să vină timpul!

Deci, certitudinea că acel ceva va veni sigur. Afirmația "s-ar putea să nu mai fii", m-a dus totuși cu gândul la reeducarea de la Suceava pe care trebuia s-o acceptăm cu sila. Era însă o discuție cu totul străină de ceea ce voia el să afle în fond de la mine.

- Ai să poți rezista 15 ani de închisoare? continuă el, pentru că regimul alimentar pe care-l aveți acum n-o să vă dea posibilități să terminați toată pedeapsa.

- Au fost sfinți care au trăit 40 de ani în pustiu, mâncând un posmag (pâine uscată) pe zi și o cană cu apă, și nu au murit. Dimpotrivă erau perfect sănătoși și la trup și la minte, dovadă că au scris ceea ce au scris. Așa o să trăim și noi.

- Sfinții erau în pustiu, dar voi sunteți în mâna noastră.

Văzând că discuția nu avea nici un sens, a atacat direct.

- Mă, bandiților! Tu uită-te aici la mine, de beton armat să fiți, și tot o să vă muiem.

Această afirmație a spus totul. Și azi îmi sună în urechi și n-am s-o uit cât voi putea gândi. Ne aștepta constrângerea prin violență izvorâtă din cea mai diabolică ură. Nici azi nu știu dacă această afirmație a fost scăpată sau spusă cu intenție ca să mă facă pe mine să înțeleg că soarta noastră era în mâinile lor.

- Nu este metal, care să nu se topească atunci când îl pui la temperatura lui de topire, a adăugat el.

Din câte am putut aprecia, individul avea în jurul a 45 ani. În semn de încheiere mi-a spus:

- Vezi, că o să-ți bărbieresc mustața!

- Când n-o să mai fie voie, o voi bărbieri singur!

- Avem metode să facem din voi ceea ce vrem noi!

- În ceea ce privește trupul; sufletul însă este inabordabil.

- Pentru noi atei este abordabil, pentru că ține de trup!

- Ține de trup dar este de esență divină!

- Asta s-o crezi tu!

Discuția a luat apoi sfârșit cu afirmația următoare:

- Banditul, în problema voastră noi ne ținem de cuvânt.

Puțin iritat, i-am răspuns pe un ton ofensator:

- Adică cum?

- Ai să vezi cum! De beton armat să fiți și tot o să vă muiem...

Cu această amenințare discuția dintre mine și acest individ a luat sfârșit. Am plecat fără să dau bună ziua, pentru că individul a fost necivilizat" (p. 71-74).

Memorialistul privește cu interes la orice om, după cum s-a și văzut, și are darul de a-l face vizibil cititorului, cu multe din cutele sufletului pătruns. " Acest gardian, pe nume Dina, era un flăcău rupt din mediul lui, îndoctrinat și foarte descumpănit în acțiunile sale. Când se comporta ca omul de la țară, când se manifesta ca insul pătruns de ura de clasă. Era evident că în interiorul lui se dădea o luptă între cel ce fusese și cel ce devenise. Noi, cei de pe secția pe care mă aflam, am considerat însă că Dina era mai bun pentru că fusese influențat de un gardian mai vechi, pe nume Florică, om calm, liniștit, ce nu considera că trebuia să mai mărească și el suferința celor ce și așa sufereau" (p. 75).

Există o versiune - poate cea mai răspândită în lumea acelor care au trecut prin reeducări - asupra determinării lui Șura Bogdanovici de a accepta pornirea reeducărilor, ce se cuvine consemnată într-o istorie de felul aceleia pe care o scriu, după cum voi reține orice altă informație de același fel din diversele cărți luate în atenție în continuare. " Acest început rămâne cu totul necunoscut. Ce s-a auzit însă și ce se știe?" (Suntem recunoscători memorialistului că își arată dubiile privitor la certitudinea informațiilor colportate.) "În vara sau în toamna lui 1948, s-a aflat în închisoare că Bogdanovici a avut un vorbitor, după spusele unora și ale lui Popa Țanu, care era în celulă cu mine. Vorbitorul însă nu fusese solicitat de el, ci înlesnit de cabinetul de partid Suceava, și aprobat, bineînțeles, și de București. Un vorbitor cu tatăl său, care era prefect de Botoșani în acea vreme. Se zvonea însă că acest vorbitor a avut loc numai între tată și fiu, fără ca alte persoane să fie de față. În urma acestei discuții, a luat naștere începutul reeducării de la Suceava. Cum, în comunism, nimic nu se face întâmplător, ci regizat și bine pus la punct, în cele mai mici detalii, și acest vorbitor a fost aranjat din timp. Tot din aceleași zvonuri se mai spunea că tatăl lui Bogdanovici l-a implorat să renunțe la concepția lui politică, și să facă totul pentru a se salva fizic. S-a aflat de la ajutoarele lui Bogdanovici, (intimii lui), că până la arestarea sa, el nu se înțelegea cu tatăl său în materie de politică, deseori mama lui fiind aceea care intervenea să-i împace.

Se pune însă întrebarea, de ce Bogdanovici a luat o condamnare atât de mare, dacă acceptase să înceapă reeducarea? După cele descoperite în demascările de la Pitești și mărturisite de cei ce fuseseră acolo, Bogdanovici n-ar fi fost totuși inițiatorul reeducărilor de la Suceava, pentru că, potrivit concepției sale, reeducarea trebuia să fie un act voit și liber consimțit, și nicidecum un act de constrângere și violență. Dacă ar fi admis violența, s-ar fi reabilitat și nu ar fi fost ucis." (Autorul se încurcă în idei: argumentul său nu e valabil pentru Suceava, ci pentru Pitești și Gherla, căci nu se menționează că la Suceava s-ar fi folosit violența.) "Cititorii îmi vor ierta faptul că anticipez, dar ceea ce mărturisesc este strâns legat de începutul reeducării de la Suceava și, deci, de cazul Bogdanovici" (p. 53-54). Urmează o impresionantă întâlnire a

unui Bogdanovici secătuit fizic și devenit prea conștient de ce anume săvârșise când făcuse târgul reeducărilor cu Securitatea.

" Sunt poate, spun poate, singurul dintre studenți care, înainte de moartea lui Bogdanovici, printr-o întâmplare și neatenție a lui Țurcanu, l-am întâlnit pe Bogdanovici, în timp ce era dus de la camera 4 spital, unde se dădeau declarațiile, la o celulă de la parter; eu fiind luat în același timp, de la camera 3 subsol și dus spre camera 4 spital, la etaj. Așa s-a făcut că ne-am întâlnit pe scări, la jumătatea drumului dintre parter și etaj. Când am ajuns față în față, amândoi ne țineam de balustrada scării înguste de un metru. Pe mine nu mă sprijinea gardianul, dar el nu putea merge fără sprijinul acestuia; de aceea, când ne-am întâlnit, a trebuit să ne facem loc unul altuia, căci amândoi ne țineam de balustradă. Gardianul lui Bogdanovici îl rezemă pe acesta de perete, susținându-l să nu cadă, pentru a-mi face mie loc de trecere, pe lângă balustradă. Gardienii erau în urma noastră și, când am ajuns unul lângă altul, ne-am putut privi în ochi.

Gardienii n-au intervenit, atât erau de îngroziți de ceea ce vedeau. Bogdanovici încă mai avea încredere în mine. La ora aceea nu căzusem din grația divină, nu mă prăbușisem încă și de aceea a și fost posibilă comuniunea (splendidă determinare a celor trăite de cei doi!). Capul lui enorm, cu ochii adânc înfundați în orbite - atât mai era viu în el - înspăimântau; se citea în ei suferința pe care o pricinuiseră miilor de camarazi. (...) Privirea aceea a unui mort cu ochii încă vii, m-a urmărit până în clipa în care am scris aceste pagini și mă va urmări, până voi muri. În momentul însă când privirile noastre s-au întâlnit, cu o voce muribundă dar destul de clară, Bogdanovici mi-a șoptit: "Frate! Așa se plătesc greșelile!"

Privirile noastre nu se puteau despărți, dar gardienii ne-au îndemnat într-un glas: "Hai!"

Ne aflăm în fața unei mâini sigure de portretist.

" După două zile, Bogdanovici a murit, ucis în mod sadic de Țurcanu, Popa, Martinuș și Livinschi. Nu vreau să-l apăr. Și nu cred că a fost altul mai torturat în Pitești, ca Bogdanovici." (A se vedea prezentarea cărții lui Justin Ștefan Paven, martor al morții lui Șura Bogdanovici.) " Cine a adunat în ochii lui atâta suferință? Ce am simțit și văzut, cu ochii mei, mă face să cred că Bogdanovici nu a fost un informator și nici un criminal. El nu era în stare să omoare. În concepția lui nu avea loc ideea de violență" (p.54-55).

În chip firesc, după aceste aruncări de privire către Șura Bogdanovici, se strecoară înspre noi umbra lui Eugen Țurcanu, din porunca lui fiind ucis celălalt, deși, inițial, au fost tovarăși în organizarea reeducărilor.

" Țurcanu a făcut parte din F.d.C. numai în 1940-1941, și după ianuarie 1941 nu a mai activat în Mișcarea Legionară.

Ștefan Caciuc a fost coleg de clasă cu Țurcanu la liceul din Câmpulung Moldovenesc și, mai apoi, la Facultatea de Drept din Iași. În 1940, Țurcanu avea numai 14 ani.

Bogdanovici nu a fost coleg cu Țurcanu, el fiind din Soroca (Basarabia), nu din Câmpulung. Așa că la Iași, convorbirea cu Țurcanu n-a avut-o Bogdanovici, ci Ștefan Caciuc. Acesta l-a declarat, la anchetă, pe Țurcanu, și nicidecum Bogdanovici" (p. 55).

Probabil că Bordeianu răspunde unei opinii circulând cu privire la arestarea lui Eugen Țurcanu, de tipul: fiindcă Șura l-a denunțat pe Țurcanu, în cursul anchetei, cel din urmă s-a răzbunat pe el, poruncindu-i uciderea, când i-a venit la îndemână, opinie pe care o bănuiesc doar și pe care n-am auzit-o pronunțată de nimeni; dacă a existat, ea ar fi o

încercare de umanizare a crimei lui Țurcanu, conferindu-i acesteia o motivare ce poate cât de cât explica prin răzbanare fapta sângeroasă, altfel rămasă să intrige la nesfârșit. *"Țurcanu știa de activitatea legionară de la liceul din Câmpulung Moldovenesc, până în 1944. După 1944 Țurcanu a terminat liceul și s-a înscris la Facultatea de Drept din Iași, fiind acolo coleg cu Ștefan Caciuc. Era căsătorit și nu frecventa cursurile, prezența fiind obligatorie doar la examene.*

În 1946, cu ocazia unor examene, Caciuc s-a întâlnit cu Țurcanu și a avut o discuție cu acesta. Caciuc povestește că s-a întâlnit cu Țurcanu, vorbind ca prieteni și colegi. La întrebarea de ce nu vine la cursuri, Țurcanu i-a răspuns că era căsătorit și că se ocupa de alte treburi. Întrebat, din nou, care este atitudinea lui politică și dacă mai avea vreo legătură cu legionarii, răspunsul lui Țurcanu a fost limpede, că nu vrea să mai aibă nici un fel de relație cu legionarii și că nu-l mai interesează această problemă. "Ce faceți voi, vă privește, eu sunt comunist!". Până aici, nimic deosebit; dealtfel, memorialistul va relua aceste date și mai târziu. Atari răsuciri pe loc cu 180° s-au mai văzut; ba chiar, Țurcanu, prin prima parte a răspunsului său, ar putea fi caracterizat ca 'nobil', nici contrazicându-l pe Caciuc, nici amenințându-l, nici muștrându-l, de pe poziția sa cea nouă, opusă celei a conlocutorului său. Însă urmează o completare neașteptată care, dacă este adevărată așa cum i-a parvenit memorialistului, lămurește îndârjirea lui Țurcanu în a-și vădi apartenența politică, după arestare, cu orice preț și prin jertfirea oricui. *"Sunt prieten cu frații lui Emil Bodnăraș și aceștia mă susțin și mă ajută să fac carieră în diplomație."* Va să zică, trecerea sa prin Frățiile de Cruce fusese absolut lipsită de însemnătate afectivă; Eugen evoluase către 'carierism', în căutarea avantajului personal, ceea ce este total opus spiritului educației F. d. C. *"Așa că",* își încheie el vorba, *"aceasta este ultima dată când mai vorbesc și mă întâlnesc cu tine"* a relatat Caciuc. *N-a precizat însă, dacă i-a spus sau nu lui Țurcanu că el a început activitatea legionară, în cadrul C.S.L. Iași."*

Ba, importanța poziției lui Țurcanu e accentuată printr-o nouă afirmație: *"și mai spune Caciuc, tot aflate de la Țurcanu, că, în toamna lui 1948 când a fost arestat, el era pregătit de Ana Pauker, Ministrul de Externe de atunci, care voia să-l trimită ambasador în Iugoslavia."*

E momentul ca Dumitru Bordeianu să treacă la explicarea denunțării lui Țurcanu de către Caciuc; ea este una din domeniul geloziei, ce-l pune pe cel din urmă într-o lumină îndoielnică, dacă nu chiar și mai rea. El *"a povestit la anchetă, fără a fi fost forțat sau întrebat, despre cele discutate cu Țurcanu. L-a denunțat pe Țurcanu, spune el, pur și simplu din necaz, la mijloc fiind însă și o intrigă amoroasă, privind fata cu care se căsătorise Țurcanu."*

Concluzia nu se leagă logic: *"Așa se explică faptul că Țurcanu a apărut la închisoarea din Suceava, doar toamna târziu, când anchetele erau pe terminate."*

Istorisirea bate pasul pe loc, se încâlcește. Memorialistul e tot mai puțin sigur pe el, ajungând la formulări neargumentate și ce lasă la voia întâmplării evenimente dovedindu-se ulterior a fi fost plănuite în cele mai mici amănunte, mă refer la reeducări. *"Odată Țurcanu arestat, comuniștii s-au gândit însă să-l folosească, ca instrument pentru ceea ce avea să se întâmple mai târziu la Pitești și Gherla."* Răspunzând, poate, altei opinii circulând între deținuți, Bordeianu afirmă: *"Caciuc nu poate fi acuzat că ar fi făcut jocul lui Țurcanu"*. Cu alte cuvinte, s-a bănuț și că exista un aranjament anterior arestării, conform căruia acest Caciuc ar fi primit ordinul lui Țurcanu (ori al partidului)

să-l denunțe în vederea creerii posibilității ca Țurcanu, odată ajuns în temniță, să treacă la reeducările preconizate de comuniști, teorie complicată, neverosimilă, stupidă. Nu era cazul antrenării unui legionar, pentru ca Țurcanu să fie introdus în pușcărie. Spălarea lui Caciuc de această bănuială șubredă se face de memorialist cu o contrazicere a celor tocmai afirmate de el însuși (gelozia ce-l incriminează pe Caciuc): " *deoarece era un camarad loial și cinstit în acțiunile lui*". Și, fără nici o legătură cu precedentele, aflăm: " *Nu mai știi însă dacă a scăpat cu viață din închisoare.*"

Presupunerile se încurcă și mai tare. " *Iar vorbitorul lui Bogdanovici cu tatăl său a avut loc înainte de arestarea lui Țurcanu. Așa că s-ar putea ca delegații comuniști de la București, care coordonau și verificau anchetele și declarațiile din închisoarea Suceava, dând de declarația lui Caciuc în legătură cu Țurcanu, să fi anunțat ei partidul. Și în urma acestei sesizări, partidul ar fi dat dispoziție de la București, prefectului Bogdanovici, să aibă o discuție cu fiul său, pentru ca acțiunea lor să fie dusă pe două planuri. Unul pus în aplicare de Bogdanovici-fiul, cunoscându-i-se poziția la anchetă, ca fiind insul care rezistase, cu toată tortura la care fusese supus (avea responsabilitatea unei Universități) - în timpul anchetei am avut și eu confruntări cu Bogdanovici, și am văzut cu ochii mei, pe fața și corpul lui, cu câtă sălbăticie fusese torturat, iar celălalt - acțiunea directă a lui Țurcanu.*"

Introducerea hazardului în această afacere nu se potrivește activității comuniștilor și nici unei acțiuni atât de strâns chibzuite cum se va dovedi reeducarea. Ideea de a fi contactat tatăl lui Bogdanovici, provenind din descoperirea dosarului lui Țurcanu, expedierea părintelui la fiul său, cu certitudinea că studentul atât de torturat va accepta colaborarea, iată tot atâtea ipoteze fără cap nici coadă.

Pe de altă parte, informații dobândite de mine de la domnul Eugen Sahan, care a stat în celulă cu Bogdanovici - când încă acesta nu fusese torturat, arată că Șura era frământat de posibilitatea propunerii - venită din partea lui însuși - a unei reeducări a studenților, înainte de 'vorbitorul' cu tatăl său. La fel, domnul Mihai Timaru, după încheierea reeducărilor de la Gherla, având prilejul să stea de vorbă cu Costache Oprișan, care avusese încredere în el înaintea dezlănțuirii bățăilor asupra-i, într-atâta încât să-l prevină: Voi fi obligat să te bat!, a aflat că Șura Bogdanovici îi atrăsese atenția lui Oprișan, între patru ochi, că nu va rezista torturilor și că era preferabil să nu pătimească cele ce i se pregăteau, rezultatul neputând fi decât cedarea, deoarece **Țurcanu fusese instruit la Moscova** în ceea ce trebuia să fie reeducările (aceasta ar explica întârzierea arestării lui cu câteva luni față de arestarea tuturor legionarilor, dată hotărâtă pentru toată țara, dacă întârzierea este adevărată. Costache Oprișan, fără a-și fi dat seama ce făcea, i-a aruncat în obraz lui Eugen Țurcanu această acuzație. Cum Țurcanu era conștient că nimeni în afară de Bogdanovici nu cunoștea respectiva școlire a lui, a decis moartea lui Bogdanovici, ca pedeapsă pentru divulgarea celei mai adânc îngropate taine a reeducărilor: determinarea lor de către sovietici.

Bordeianu mai adaugă câteva date. " *În 1946, la discuția lui avută cu Caciuc, Țurcanu făcea parte din biroul politic de la Iași, deci era comunist. Unii însă înclinau să creadă că, având legături cu frații lui Bodnăraș, aceștia îl puneau să aibă legături și cu legionari, ca să-i observe. (...) După plecarea studenților legionari cu mari condamnări de la Suceava la Pitești, cei care au rămas încă acolo, au remarcat că Țurcanu a lipsit un anumit timp din închisoarea Suceava. Se bănuia că a fost dus la București sau chiar*

la Moscova, unde a semnat planul viitoarelor demascări" (pentru multiplele citate anterioare: p.55-57).

Deoarece nu ne-am depărtat mult de observarea artei de portretist a memorialistului, e potrivit să semnalăm un chip ce se distinge de precedentele prin tușa generoasă cu care debutează, ce s-ar spune că-și fletează subiectul. Curând ea degenează în descripția unei bestii din lumea primitivă; autorul adoptă pe urmă tehnica alternării contrastelor, ce face desenul foarte viu și credibil, cu toate că el nu seamănă întocmai cu celelalte amintiri despre înfățișarea criminalului, lăsate posterității de alte victime.

" Deodată s-a deschis ușa și a intrat în cameră o persoană cu înfățișarea unui tânăr din picturile lui Leonardo da Vinci. Înalt cam de 1,85 m., cu un fizic de atlet și care dintr-o singură lovitură te-ar fi putut culca la pământ. S-a uitat prin cameră și s-a oprit în fața lui Oprișan (...). L-a prins apoi de bărbie, îndreptându-i fața spre el și a început să-l amenințe: "Tu, banditule, ești unul dintre ajutoarele lui Pătrașcu? Eu am să te omor cu mâinile mele!" " Și-a continuat inspecția înfricoșătoare cu gesturi și vorbe la fel de crude. " Era vestitul Țurcanu. (...) Singur ar fi putut doborî o sută dintre noi. La acea întâlnire cu Țurcanu n-am putut să-i văd fața decât un moment, dar am reușit să o compar cu cea a unui om cuprins de o furie care nu avea margini. Era un bărbat frumos, ieșit din comun, cu capul mare însă cu trăsături fine, fruntea lată, buze senzuale, părul castaniu spre blond, ondulat și nasul tipic clasic, grec. Ochii mari, exagerat de mari, albaștri, erau foarte expresivi. Când se încrunta, te înspăimânta. Bărbia specifică tipului voluntar. Râdea rareori și râsul lui era plăcut, atrăgător. Corpul bine proporționat părea corpul unui atlet de performanță. Când îți da un pumn sau o palmă, te doboră la pământ. Când se enerva era atât de crud, că distrugea totul în calea lui, ca un ucigaș feroce. Mai era apoi și de o inteligență ieșită din comun și cu o memorie formidabilă. Își aducea aminte de tot ceea ce declarase fiecare student în Pitești și Gherla. Era însă atât de satanizat că nu mai știai ce să crezi despre el. L-am asemuit unui înger căzut. Voința de putere cu orice chip îl dusese la nebunie. Devenise o brută degradată și satanizată. Pe unde trecea el, prin declarațiile obținute prin chinuri, Țurcanu răspândea în jurul lui o groază și o frică încât tot ce era viu înmărmurea. (...) Inteligența lui era orbită de beția puterii, provenind din dorința de a se ridica deasupra altora, indiferent prin ce mijloace. Și din cauza acestei orbiri, sau poate pentru că nu cunoștea comunismul în esența lui, Țurcanu devenise un instrument orb de care se foloseau comuniștii. Iar răsplata i-au fost niște rafale de armă care i-au ciuruit atleticul corp. Sângele celor pe care el i-a ucis probabil a cerut dreptă judecată, de care să nu poată scăpa. Și omul ticălos a căzut victimă propriei ticăloșii.

S-a zvonit în Aiud și mai târziu în libertate că, înainte de a fi fost ciuruit de gloanțe, el ar fi strigat: "M-au înșelat bolșevicii iar eu i-am crezut, și de tot ce s-a întâmplat la Pitești și la Gherla, numai eu am fost vinovat". Cât or fi de adevărate aceste declarații, numai cei ce au asistat la execuția lui ar putea-o spune" (p. 93-95).

Tardiv, după ce Popa Țanu a devenit noul dirigitor al demascărilor, mutate la Gherla, după ceea ce demascații au resimțit a se fi desfășurat ca o luptă intestină pentru putere între acesta și Țurcanu, cel din urmă *" nu mai era cel de altădată. Era abătut, posomorât, vorbea puțin și prezența lui nu mai îngrozea pe nimeni"* (vol. II - de aci înainte -, p. 37).

Trăirea paradoxală a victimei este cunoscută în psihologie. Ea este declanșată de același mecanism ce o produce pe cea cu același nume care apare uneori la

deșteptarea din somn, când un sunet insignifiant ni se pare cataclismic și ne face să sărim ca arși, de parcă se prăbușește tavanul peste noi. Trăirea paradoxală a victimei o pune în situația nu numai de a-și iubi călăul, ci și de a-l admira, a-i găsi calități care-i lipsesc cu desăvârșire, a-l polei cu aur, inconștientă de ce se petrece în subconștientul ei, de inversarea reacțiilor firești, de răsturnarea înțeleșurilor cuprinse în mesajele transmise de simțuri și rațiune. M-a uimit afirmația lui Aurel Obreja (vezi discutarea cărții **Casa lacrimilor neplânse**) că Popa Țanu era "frumos ca un înger", pe care sunt sigur că Obreja, victima aceluia, nu ar fi rostit-o cu privire la nimeni altul, comparație, dealtfel, neconfirmată, la iscodirile mele, de nici unul dintre cei care l-au cunoscut pe Alexandru Popa (pentru Bordeianu, el este: *acest ucigaș de tip mongoloid*; vol. II, p. 12). Aceași înclinare către simțirea paradoxală poate fi reîntâlnită în declarația lui Măgirescu, discutată mai departe, care face din Țurcanu o ființa omenoasă, opusă prin gesturi și atitudini tacite gardienilor bestiali. Și ne este dificil să diagnosticăm dacă în descrierea unui Țurcanu decăzut din poziția sa de șef al demascărilor avem de-a face cu o sesizare a realității exacte (i se conferă în mai multe rânduri comportări 'omenești' față de memorialist) sau cu o compătimire datorată unei trăiri paradoxale.

Pentru a rămâne în teritoriul trăirilor paradoxale, voi face un excurs către finele cărții. Ca urmare a preschimbării reeducațiilor în roboți, odată desemnați să muncească în fabrica penitenciarului Gherla - unde erau amestecați cu deținuți care nu trecuseră prin demascări și chiar le ignorau existența -, erau datori să-i tragă de limbă și să-i denunțe. Orice tentativă de punere a lor în gardă asupra a ce se petrecea cu studenții veniți de la Pitești sau cu ei înșiși - cei ce vorbeau inocenților - aducea după sine pedepse barbare. Ajuns în situația de a turna un legionar apropiat lui, Dumitru Gh. Bordeianu surprinde pentru întâia dată că are o trăire ce-l intrigă, de nedenumit, fără înțeles, paradoxală. Este acea trăire pe care în cercetările mele de antropologie stilistică am botezat-o: dihotomică-antonimică; în baza ei te percepi ca simultan cu opusul tău și de nedespărțit de el, tot astfel precum o monedă are două fețe opuse și de nedespărțit. Cu o sensibilitate rară la adâncurile conștiinței, cele unde cea din urmă se amestecă valurilor ieșite la suprafață din subconștient, autorul se întreabă:

" Dumnezeu ne îndeamnă să-i iubim pe vrăjmașii noștri, dar cum se poate explica rațional, că-l iubești și pe cel căruia conștient îi faci rău? Cum se împacă dragostea cu răul? Cum poți face răul celui care nu ți l-a făcut? Noi, tinerii legionari am fost învățați să nu facem rău nimănui, să nu urâm pe nimeni, făcând doar binele din toate puterile noastre.

Acești semeni ai noștri, cărora noi le făceam atâta rău, ei fără voia și știrea lor luau parte la calvarul suferinței noastre. Și poate, în felul acesta, pentru suferința pricinuită de noi, prin răul pe care li-l făceam, prin comuniunea aceasta de suferință, Dumnezeu s-a milostivit și de noi și de ei. Nu se poate explica și nu se poate înțelege rațional această dragoste care pornea din inima noastră, pentru cei pe care-i trăgeam de limbă. Dacă ar fi știut, dragii de ei, cât rău le făceam noi și cu câtă dragoste îi iubeam și-i îmbrățișam, pentru că ei, fără să vrea, luau parte la suferința torturii noastre. Ciudat aspect al comuniunii dintre sufletele oamenilor. Noi, fără voia noastră le făceam rău și le provocam suferință, îmbrățișându-i în același timp cu toată căldura dragostei. Eu eram nebun. Suferința, răbdarea și încrederea mea, depășiseră orice limită omenească de rezistență. Tu, semenul meu, fără să știi că eu îți fac atâta rău din care ți se poate trage chiar și moartea, iei direct parte la suferința mea! În schimb eu, pentru

sacrificiul tău, îți dăruiesc dragostea, pe care n-am mai avut-o pentru nimeni. Sunt procese de conștiință și stări sufletești pe care, în condiții normale, nu le-au trăit poate decât sfinții. Ei au iubit pe cei care-i chinuiau, dar noi i-am iubit și-i iubim până la sfârșitul vieții pe cei cărora le făceam rău. Așa luau ei parte la alinarea suferinței noastre.

Nu cerem să fim înțeleși de oameni, nici să fim compătimiți, ci le atragem atenția celor credincioși și celor de bună credință de complexitatea sufletului uman, de tainele lui și de ce este în stare acest suflet omenesc să facă între cer și iad. Aceste stări sufletești și această dragoste de semen neînțelese, nu se pot explica decât trăindu-le așa cum le-am trăit noi" (p. 27-28).

Nu se poate să nu completăm uleiul anterior acestei paranteze cu o secvență scurtă prezentându-l pe același Țurcanu în acțiune, personajul coborând din ramă și, ca într-un thriller fantastic, devenind o făptură imundă, din altă lume.

" Caziuc intrase printre primii în demascări și a fost mult torturat de Prisăcaru și Cantemir. Așteptam însă în acel moment cu toții înmărmuriți, să vedem ce va face Țurcanu. Acesta a cerut de la Prisăcaru să-i dea un ciomag și să-i ude un șervet. S-a dezbrăcat până în cămașă, și-a suflecat mânecile cerând și o funie. Dezbrăcat cum era mi-am dat seama cât era de voinic și atlet. I-a legat picioarele lui Caziuc ordonând celor din comitet să se urce pe el și să-l țină de mâini și de cap. A început să-l lovească la tălpi până ce acestea s-au detașat de bocanci. În fine, i-a dat jos pantalonii, i-a pus șervetul pe fese și a început să-l bată cu aceeași sălbăticie cu care îl mai bătuse odată și Zaharia, în camera 3 subsol.

Cu toate că-i curgea sângele șiroaie din fese, n-am auzit nici măcar un geamăt de la Caziuc. După ce l-a torturat, i-a dezlegat picioarele. Caziuc arăta ca mort; își pierduse cunoștința. Și atunci Țurcanu l-a prins de gulerul cămășii și l-a strâns ca un nebun: "Banditule, acum te omor!" Dar cum să-l mai omoare când acesta era deja pe jumătate mort. A continuat să-l strângă de gât sub privirile noastre îngrozite, lovindu-i fața cu pumnul până a desfigurat-o. Toți credeam că a murit Caziuc. Țurcanu l-a luat însă de picior, târându-l după el, și l-a aruncat pe ciment în colțul nostru. L-am văzut atunci pe Țurcanu dezlănțuit și turbat ca cea mai crudă fiară și mi-am zis în sinea mea că numai o ființă umană în care sălășluiește duhul Satanei putea face așa ceva. M-a cuprins o milă atât de puternică de Caziuc, încât îmi venea să mă duc și să-i sărut picioarele și rănile de pe el" (p. 99).

Și din nou, aiurea, șeful reeducărilor își redobândește trăsăturile alternate, gigantice dar și demne de evlavie: " Cum mergeam spre cameră deodată, ca un trăznet, simt o mână ca de Goliat care-mi înșfacă gâtul, pe la ceafă. Mi s-a oprit respirația de spaimă. Simțind apoi slăbirea strânsorii m-am întors și ...ce-mi văd ochii! O namilă de om, îmbrăcat într-un cojoc de santinelă până la pământ, având un smoc de chei în mâna dreaptă. Era Țurcanu în persoană. Astfel îmbrăcat arăta și mai voinic. Parcă era Mihai Viteazul. (...) Cu o voce de tunet îmi zice: "Vino încoace banditule, că te omor". Cu o expresie a feței pe care nu i-o mai văzusem niciodată, a unui diavol care te înspăimânta, te băga în pământ" (p. 150). La nici un alt autobiograf din cei citați nu vom întâlni atât de bogate reluări ale portretului lui Eugen Țurcanu, variante pe aceeași temă și în aceeași tonalitate, totuși mereu proaspete.

A fi înclinat să-ți portretizezi semenii presupune să-i și iubești, ori, măcar, să fii suficient de generos încât ...să le recunoști existența și ea să te intereseze (se cade să cădem

de acord că aceasta nu este nici comun, nici la îndemâna oricui). Dumitru Gh. Bordeianu, cu toate asprimile (și ce puțin spus este!) vieții duse în acea perioadă, rareori scapă din vedere persoanele din jur (și totuși pe câți nu-i pierde din atenție, ca existențe fizice! Numai că suntem datori să ținem seama de condițiile când îi observa, condiții, în cele mai ample perioade de timp, în care abia mai știa de sine însuși, datorită torturilor, a foamei endemice, a groazei. După cum face acum, când scrie, efortul de a și-i rememora pe Țurcanu, pe Zaharia (întâlnit mai jos) și pe ceilalți călăi, poziționare psihologică deosebit de costisitoare pentru echilibrul precar redobândit cu trude imense, cu zmulgerea din sine însuși, pentru a izbuti să-și supraviețuiască în chip aproape firesc între semeni ce nu pot pricepe nimic din trecutul lui, la fel este izbit - și vrea să ne transmită descoperirea sa - și de cei curați (de câte ori nu-i citează pe eroi, pe cei opunându-se cu toate forțele cerințelor reeducatorilor), cum este cazul portretului moral ce i-l zugrăvește pe multe pagini și cu multiple mijloace lui Gheorghe (Gicu) Jimboiu, ceea ce-i prilejuiește (evenimentul fiind intim legat de cunoașterea acestuia) să-și explice și restaurarea păcii de Sus în sine, irosin du- se - până aici - amarnice luni și ani de pierdere a încrederii în puterea proprie de a-l regăsi pe Dumnezeu.

" Jimboiu nu trecuse prin demascări la Pitești, deoarece, fiind crunt torturat în timpul anchetei la Brașov, ca student la Academia Comercială din acest oraș, a ieșit din anchetă grav bolnav de tuberculoză și ficat. În această stare a fost dus la penitenciarul sanatoriu pentru tuberculoși din Tg. Ocna, pe valea Troțușului în Moldova.

Rămas de mic orfan de tată, a fost crescut de mama lui care a renunțat să se mai căsătorească, trăind în cea mai pură credință ortodoxă. Pe această zestre sufletească s-a mai adăugat și educația lui legionară, în Frățiile de Cruce, fiind direct sub influența celui ce a rămas un mit pentru toți cei care l-au cunoscut, studentul legionar Valeriu Gafencu, condamnat și pe timpul lui Antonescu" (p. 67).

Pentru mai buna dezlegare de către cititor a caracterului lui Jimboiu, Bordeianu se oprește asupra lui V. Gafencu - figură aleasă a trăitorilor creștini din lumea temnițelor. Sar peste acele rânduri, socotind că spusele privitoare la subiectul portretului sunt suficiente pentru caracterizarea lui.

" Un tânăr curat trupește și sufletește, înzestrat cu o mare blândețe și bunătate. Este singura ființă pe care am întâlnit-o care n-a spus niciodată că suferă de foame. Avea o dragoste de oameni indiferent cine erau ei, prieteni sau dușmani, dusă până la sacrificiul de sine. Față de dușmani și față de cei care l-au chinuit și continuau să o facă, avea o înțelegere care rațional nu se putea explica. Era atât de convins de misiunea lui pământeană, de a trăi și de a face binele, încât parcă venea din altă lume. Dacă nu l-aș fi cunoscut pe acest tânăr m-aș fi îndoit de multe lucruri sau nu le-aș fi crezut. (...)

Jimboiu, cum numai sfinții au înțeles, s-a identificat cu chemarea pe care ne-o face Fiul lui Dumnezeu, nouă oamenilor: "Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi da odihnă."

Din momentul în care l-am cunoscut pe Jimboiu, n-am mai citit Viețile Sfinților ca pe o lectură oarecare. Cunoscându-l pe el, orice îndoială, orice suspiciune că au existat și mai există sfinți pe pământ a fost spulberată pentru totdeauna din sufletul meu. Acest martir, cu fizicul lui de sfânt bizantin, a fost pentru mine modelul de neegalat a ceea ce trebuie să fie și să facă omul pentru mântuirea lui și a neamului care l-a conceput.

(...) Nu găsesc cuvinte să-mi exprime venerația și admirația pentru acest tânăr martir legionar.(...)Toate cele de mai sus se pot rezuma la o propoziție: un înger cu chip de om.

Din clipa când l-am cunoscut pe Jimboiu trăiesc cu impresia că am stat de vorbă cu îngerii. A fost un tânăr desăvârșit din toate punctele de vedere conform imperativului: "Fiți desăvârșiți precum Tatăl vostru Cel Ceresc desăvârșit este". Și am convingerea fermă că existența oamenilor pe pământ și relațiile dintre ei nu sunt întâmplătoare. Se întâlnesc și se cunosc pentru a se urî și a-și face rău unii altora, a face binele reciproc, a se mântui sau a-și pierde sufletele. În relațiile dintre oameni "valențele sufletești" asemănătoare se atrag iar cele contrarii se resping" (vol. II, p. 68-69).

Trecând peste momentele biografice ce l-au mutat în camera unde se afla și Gheorghe Jimboiu, ajungem la intervenția acestuia în existența sa duhovnicească, o intervenție ca a unui mesager al Proniei, după cum îl înfățișează și cuvintele sale de până aici.

" Când am făcut cunoștință cu acest tânăr nu i-am reținut numele. (...) și în mișcarea mea prin cameră am observat că acest tânăr mă urmărea cu privirea. La un moment dat m-a și surprins uitându-mă la el. A trebuit atunci să mă rezim de perete ca să nu-mi pierd echilibrul. Ceva inexplicabil îmi cuprinsese sufletul și parcă o forță contrară voinței mele se opunea acestei priviri. Am tresărit și mi-am dat seama atunci că un duh, contrar cu cel care mă poseda îmi răvășea sufletul. Nemaiputându-mă mișca prin cameră și simțindu-mă foarte epuizat, m-am întins pe prici. Fața îmi era ca de mort, sângele dispărând parcă din obrazul meu. Observându-mi paloarea feței, camarazii m-au întrebat ce este cu mine. Le-am răspuns că nu mă simțeam bine. Noaptea care a urmat a fost pentru mine o noapte pe care nu o voi uita niciodată. Duhul Satanei care mă stăpânea, mă tortura și mă îngrozea, probabil că nu mai putea suferi privirea cu care Jimboiu (...) se uita la mine."

Cititorul a remarcat tehnica interesantă de a-l portretiza pe noul coleg prin propriile trăiri ale autorului. Din ele derivă forța morală a celui alt, destul de mare ca să provoace starea de leșin.

"A doua zi dimineața Jimboiu s-a apropiat de mine și m-a invitat la el pe prici, să stăm de vorbă. Duhul care mă stăpânea mă oprea să fac acest pas dar gestul lui Jimboiu - mă luase de mână - m-a făcut să-l urmez.

Primul cuvânt pe care mi l-a adresat a fost: "Frate, ești bolnav; nu te teme însă și ai încredere în mine. Deschide-ți sufletul și spune-mi tot ce ai pe inimă; poate voi fi în stare să te ajut cu ceva". În câteva cuvinte i-am spus tot ce aveam pe conștiință. Și la destăinuirea mea el mi-a spus: "Ai greșit grav înaintea lui Dumnezeu, de ce nu ai încercat totuși să te rogi mai departe și în Pitești?". Răspunsul meu a fost că nu știam cine m-a oprit. A continuat întrebându-mă dacă îmi fac rugăciunea. O fac dar nu simt nimic; mi-e inima de piatră, a fost răspunsul meu. "De când te rogi, i-ai cerut iertare lui Dumnezeu?" La răspunsul meu negativ, a continuat: "De plâns, ai plâns?". Din nou, nu. "Aș vrea să știu și eu cum te rogi". După ce i-am spus rugăciunea cu care mă rugam, mi-a răspuns că mă rog bine. Simt însă că m-a părăsit Dumnezeu. "Nu-l ofensa pe Dumnezeu, El nu te-a părăsit, tu l-ai ofensat", m-a apostrofat.

După acest schimb de cuvinte credeam că am vorbit cu un înger, căci puterea care emana din el, redusese la tăcere duhurile ce mă chinuiau. Și de atunci m-a invitat în fiecare zi să stăm de vorbă. Dându-mi seama ce fel de om este și cât de mare putere spirituală avea, l-am implorat să se roage și el pentru mine. "Eu am să mă rog, mi-a

răspuns el, dar trebuie un efort personal. Ofensa adusă lui Dumnezeu nu se poate șterge decât cu lacrimile căinței. Numai când te vei ruga cu lacrimi și te vei căi de ofensa adusă lui Dumnezeu și îți vei cere iertare, Dumnezeu îți va auzi glasul și te va ierta".

(...) Timpul care a urmat îl foloseam discutând cu Jimboiu. Cu cât însă discuțiile durau în timp, cu atât violența torturii mele era de nesuportat. Așteptam în fiecare zi când mă trezeam din puținul somn să mă tr ezesc nebun. Lucru paradoxal, gândirea și puterea mea de judecată funcționau în mod normal și eram conștient de starea în care mă aflam și asta îmi făcea mult rău" (72-73).

Abia acum - din felul cum s-au grupat citatele (prin care urmăream arta portretistică) - s-a făcut limpede tipul de carte reprezentat de mărturisirile lui Dumitru Gh. Bordeianu: este urmărirea căderii și reînălțării sufletești a creștinului, în condițiile speciale ale contactului direct cu forțele răului și ale îndrăcirii, o mărturie despre iad, coborârea și ieșirea din el; de fapt, singura carte despre detenție ce constituie, în același timp, o carte pioasă (ca gen). Dar și un itinerariu și ghid al psihologului, printre meandrele suferințelor mai mult sau mai puțin limpezite ale căutătorului de Dumnezeu.

Întru completarea portretului lui Gheorghe Jimboiu, până a reveni acesta în cadrul acțiunii, să acordăm puțin interes celor ce se petreceau cu prilejul Paștilor din anul 1954 în inima autorului, ca rezultat al dezumanizării sale în demascări, ele constituind preludiul reapariției triumfale, prin blândețe și ceresc, a personajului pictat.

" Era în Sâmbăta Paștelui. Cu o zi înainte m-am rugat lui Dumnezeu, atât de adânc cum poate nu am făcut-o niciodată în viața mea, trăind însă și disperarea că rugăciunea nu-mi fusese ascultată. La limita disperării, nu aș putea descrie, îmi lipsesc cuvintele, starea mea din acele momente.

Sâmbătă seara deci, pe la orele zece, când a sunat stingerea, m-am întins pe prici. De câteva nopți nu-mi mai găseam somnul. Spre miezul nopții ceva m-a îndemnat să mă dau jos de pe prici și să mă mișc prin cameră. M-am apropiat de geam și în clipa aceea am auzit clopotele bisericii din Gherla sunând orele douăsprezece, și anunțând slujba Învierii. Sunetul clopotelor mi se părea venind din altă lume, atât era de armonios. Am căzut atunci în genunchi în fața geamului și cu mâinile încrucișate ca pentru rugăciune, am strigat din adâncul sufletului meu: "Doamne Isuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, mărturisesc și recunosc că Te-am ofensat, dar Tu Doamne știi că am ajuns la limita suferinței, încercării și răbdării. Nu mai pot suferi! Fă din mine ce vrei Tu! Eu am fugit de la Tine, Doamne, dar mă rog Ție din toată ființa mea, de este cu puțință, iartă-mă și învie sufletul meu pentru că eu cred nelimitat în Invierea Ta".

În clipa aceea, cum stăteam în genunchi cu mâinile încrucișate și ochii ațintiți printre gratii, toată ființa mea s-a cutremurat și din ochii mei au început să curgă șiroaie de lacrimi. Printre lacrimi atât doar am mai putut rosti: "Doamne, fie-ți milă de mine!". N-am apucat să termin aceste cuvinte, că tot corpul meu a fost cuprins de un tremur și o zvârcolire ca la posedați și am simțit cum din sufletul și trupul meu a ieșit și m-a părăsit o forță. Era duhul Satanei care mă muncise și mă stăpânise, timp de patru ani de zile. Îndrăznesc să asemăn vindecarea mea, pentru că vindecare a fost, cu ispășirea unui om care duce o mare povară în spate, care cade sub greutatea ei, nu se mai poate ridica și în acel moment cineva îi ia greul, acela simțindu-se după aceea, dintr-o dată, atât de ușor de parcă ar zbura. Așa m-am simțit și eu îndată ce acea forță satanică m-a părăsit.

Am căzut cu capul pe ciment, leșinat, cu cămașa udă de transpirație și lacrimile nu mai încetau să-mi cadă șiroaie. Mi-am simțit fruntea udată de lacrimile căzute pe cimentul rece, și le-am sărutat. Erau lacrimile căinței pe care Dumnezeu binevoise să le primească, iertându-mă de ofensa pe care l-o adusesem. În patru ani de chin eu nu vărsasem o lacrimă, dar acum sufletul îmi era scaldat în baia căinței și a minunii lui Dumnezeu" (vol. II, p. 75-76). E.T.A. Hoffmann nu ar fi pus pe hârtie în chip mai impresionant aceste neobișnuite dezvăluiri.

Amintirea continuă tot astfel puțin încă; este o splendidă uvertură duhovnicească înaintea de revenirea la finalizarea portretului rembrandtian al lui Gheorghe Jimboiu, cu lumini de aur strigător îmbrățișate de clar-obscur și bezne.

" M-am ridicat de pe ciment și, ca o apariție din lumea visurilor, în fața mea stătea Jimboiu. L-am îmbrățișat, grăind din toată inima mea creștinescul: "Hristos a înviat!". "Adevărat a înviat" a fost replica lui, plină de duioșie. Am plâns o vreme, amândoi. În viața mea n-am simțit pe nimeni așa de aproape ca, în acea clipă, pe Jimboiu. Trăiam amândoi bucuria vindecării și învierii mele. Am vrut să-i mulțumesc pentru prețioasa îndrumare pe care mi-a arătat-o dar el s-a mulțumit să grăiască: "Lacrimile tale au fost primite de Dumnezeu și mila Lui te-a vindecat. De când te-ai dat jos de pe prici am văzut tot; nici eu nu dormeam. Mă bucur din toată inima pentru tine".

Se făcuse ziuă și cei din cameră s-au sculat, în timp ce soarele lumina camera. Pe mine lumina Învierii mă scalda în razele ei. Eram un alt om, pentru că "pierdut am fost și m-am aflat, mort am fost și-am înviat" (vol. II, p.76-77). Pagină a unui posibil Pateric al temnițelor românești!

Talentul aducerii în fața ochilor noștri cu pregnanță a celor văzute, nu se oprește la evocarea unui singur personaj, în cazul lui Dumitru Gh. Bordeianu. Cu o intensitate identică el știe creiona personaje multiple, în mișcare răvășită.

" Înainte ca Țurcanu să plece atunci din camera 2 parter, i-a cerut lui Prisăcaru și celor din echipa lui să vină la camera 4 spital, unde au stat vreo două ore. Când cei trei din comitetul de tortură (care era completat cu Virgil Bordeianu și Cantemir; n. n.) s-au întors în cameră, erau toți schimbați la față. O furie demonică le stăpânea ființa. Ca stăpâniți de delirul nebuniei, abia intrați în cameră, au și pus mâna pe ciomege strigând la ceilalți să iasă dintre paturi și să se grupeze lângă ușă, așezați pe două rânduri și împărțiți în două grupe. Celor întinși pe paturi le-au spus să stea pe loc, iar celorlalți, dându-le câte un ciomag, le-au ordonat să se lovească unul pe altul, până ce nu vor mai putea. Aceasta, desigur, în urma ordinului primit de la Țurcanu. Eram atent să văd dacă mai era cineva care nu voia să lovească." (Este remarcabilă capacitatea de abstragere din furia dementială a clipei, capacitate de care dă dovadă memorialistul, împotriva orbirii cugetului produsă de spaimă; n. n.) "Și, spre surprinderea mea, afară de cei doi elevi, care nu-l bătuseră pe Comșa, mai erau vreo cinci, șase tineri, dintre care cunoșteam și eu pe unul, care nu au acceptat să lovească. Prisăcaru le-a spus acestor tineri refractari să treacă lângă ușă, unde au fost bătuți atât de crunt că nu se mai puteau mișca. Ceilalți s-au bătut între ei până la sânge. Prisăcaru, după ce a considerat că era îndeajuns a ordonat oprirea bătăii.

Spectacolul acesta ne-a cutremurat pe cei de pe ciment într-atât, că nu mai știam ce să credem. Cei 30 care se năpustiseră asupra noastră, sunt puși acum să se omoare între ei; Doamne Sfinte! Ce spectacol, ce grozăvie!" (p. 95). Nu culoarea, nu vocabularul ales, nu înșirarea verbelor de acțiune conduc la sentimentul puternic ce se dagajă din

cele două paragrafe, ci simpla enunțare a faptelor. Ea este suficientă să se creeze impresia goyescă a panoramei.

Memoria extrem de precisă a scriitorului ne aduce în fața ochilor un caz în care atitudinea datorată nepierderii conștiinței de sine, nici a acribiei de a distinge cea mai importantă necesitate a momentului, ajung pe culmile eroismului cel mai modest de închipuit, într-o relatare în care umorul involuntar (Eugen Negrici a definit conceptul) se îmbrățișează cu terifiantul.

Nicolae Popa refuza să-și bată codeșinuții. La o intrare în cameră a lui Țurcanu, Zaharia a raportat cazul. " Țurcanu s-a îndreptat apoi spre prici, i-a făcut semn lui Popa să vină la el, l-a înșfăcat de gulerul hainei și i-a dat o palmă peste obraz cu atâta putere încât i-a luxat mandibula, desfigurându-l. Popa nu era filozof, însă el s-a comportat în acel moment ca sclavul Epictet. Simțind că nu mai putea închide gura, cu o voce blândă și pronunțând foarte greu cuvintele, l-a rugat pe Țurcanu, zicându-i: "Domnule Țurcanu, vă rog respectuos să binevoți să-mi dați o palmă și de partea cealaltă, poate o să-mi puneți falca la loc". Foarte curios pentru acest monstru, care era Țurcanu, a fost atunci faptul că, uitându-se la Popa și auzind cele spuse, a zâmbit, spunându-i și el: "Hai, Nicolae, să încerc". Și cu o mână i-a ținut partea luxată iar cu stânga i-a articulat o palmă puternică din partea opusă. Nicolae apropiind maxilarele a constatat că mai rămăsese un mic spațiu între ele. De aceea l-a rugat să-i mai dea încă o lovitură sub mandibulă, ca să i-o apropie de maxilarul superior. Țurcanu i-a mai dat atunci una și înfățișarea lui Popa a revenit la normal. Cum această operație a fost făcută de un călău și nu de un specialist ortoped, Nicolae a rămas pentru toată viața cu o mică deficiență: când maxilarele se apropiau, în regiunea molarilor se observa o mică distanță între ele. De aceea Nicolae mesteca arpacașul cu dinții și nu cu măselele" (p. 127-128).

Moartea, oricât de înmărmuritoare, în cuvintele lui Bordeianu e concretă ca în realitatea cumplită din ceasurile când a intervenit. Cele ce urmează vin după punerea în pagină a unei îndelungate torturi. " Pintilie avea un fizic delicat și de aceea loviturile pe care le-a îndurat i-au fost fatale. (...) Pe corp nu i-am văzut rănilor, căci nici unul dintre noi nu a avut voie să-l dezbrace. La baie n-am fost timp de șase luni ca să ne vedem rănilor și să le putem denunța mărturisind. Cămașa și izmenele lui erau lipite de corp, doar capul i se putea vedea, un cap desfigurat și tumefiat, cu ochii abia vizibili, ascunși în fundul orbitelor. În urma bătăilor, cât a ținut degradarea cu fecalele (obligația de a și le mânca; n. n.) și până în ziua când Pintilie și-a dat sfârșitul, majoritatea dintre noi nu era decât o masă de carne sângerândă și tumefiată, pe care o simțeam abia când ni se lipeau cămășile și izmenele de corp.

Iată și lovitura de grație în jertfa lui Pintilie. Zaharia (șeful comitetului de reeducări din acea încăpere; n. n.) a plecat dimineața din camera noastră. S-a întors după puțin timp și a început să fredoneze câteva cântece (această manie inexplicabilă îl caracteriza, astfel 'încălzindu-se' pentru chinurile pe care intenționa să le aplice; n. n.) , s-a dezbrăcat de cămașă și a venit în fața lui Pintilie, care era lângă mine. L-a întrebat încă o dată dacă mai crede în Dumnezeu și în Legiune. Pintilie, care era atât de slăbit că nu mai putea mișca, a mai avut puterea să clatine din cap un "da" categoric. Atunci, demonii care-l stăpâneau pe Zaharia s-au năpustit asupra lui, și l-a lovit timp de o oră cu toate instrumentele de tortură, până când nu mai semăna a om. Apoi l-a aruncat pe prici, unde nu mai putea sta decât rezemat de mine și de Tudose. După această

ispravă, Zaharia a plecat din cameră, să raporteze lui Țurcanu și Zeller că ordinul lor a fost executat.

În acest timp, Pintilie a avut o revenire spirituală care ne-a îngrozit. În clipa aceea sufletul lui călătorea parcă printre aștri. Iată ultimele lui cuvinte, care îmi sună și azi în urechi, și-mi vor suna până voi închide ochii. "Văd printre aștri..." apoi șoptit, încât nici eu, nici Tudose sau Gelu Gheorghiu nu am putut desluși ce spunea. "Am ajuns în galaxia lui Halas și văd..." Și vocea lui a încetat. În acel moment am fost convins că Pintilie înnebunise, și așteptam cu toții să-și dea sufletul. În camera 3 subsol domina tăcerea, groaza înaintea morții.

Trăiam și noi acum cu frica și groaza că vom înnebuni înainte de a fi uciși, ca Pintilie. (...) Pintilie nu se mai sprijinea de mine și Tudose, nu mai răsufla, era căzut cu fața pe prici. Am imaginea clară a momentului când a fost tras de un picior de pe prici, și a căzut ca un buștean pe ciment, iar apoi a fost tras de picior și scos afară" (p. 142-143). Vizualul și auditivul, mișcarea și staticul, lumea exterioară și cea interioară, raționalul și iraționalul, nararea și cuvântarea, toate concură în aducerea tragediei desfășurate în fața privirilor lăuntrice ale cititorului.

Aș insista puțin asupra metehnei-semnal a gorilei cântătoare Zaharia, cazul fiind ieșit din comun prin jocul scenic al personajului, ce-l binedispunea, în mod paradoxal, pentru o comportare categoric opusă. Să fie vorba despre un cinism feroce? Să fie vorba despre tentativa lui de a uita, cu o clipă înainte, ceea ce se pregătea tocmai să făptuiască? Să fie vorba despre un mijloc de a-și aduna curajul necesar pentru a-și duce misiunea barbară la bun sfârșit? În cazul său e ilustrată zicala: extremele se ating, mai bine decât în orice alt exemplu. Cât despre minunile spiței, care și-au știut înălța sufletele până în zona creativității celei mai diafane, aceea a exprimării prin inefabil, a exprimării muzicale, câtă rușine trebuie să resimtă aflând în ce chip le era folosită inspirația, dacă le-ar parveni această informație...

" Zaharia (...) n-a mai întrebat pe nimeni nimic, ci a aruncat ciomagul pe prici și ca de obicei a început să fredoneze sau să fluiera diferite melodii, care de care mai plăcute. Am mai spus că, atunci când cânta, fața i se transforma în față de om, dar din momentul când înceta, ea devenea bestială că îți era groază să-l privești. Ura, revolta, mânia, cinismul și bestialitatea de lup încolțit gata să-și sfâșie victima, toate i se citeau pe chip. Dezlănțuirea lui Zaharia se manifesta apoi cu o putere fizică care nu mai era a lui, ci a demonilor care îl posedau. Dezbrăcat de cămașă și cu ciomagul pe care-l schimba cu centironul sau cu biciul, a început să ne zdrobească pe toți în așa hal, de parcă am fi fost niște bușteni de lemn. După stingere, Zaharia a făcut singur, toată noaptea de planton, fredonând sau fluierând un repertoriu foarte bogat de arii" (p. 131). Ce a urmat nu mai contează, ci doar legătura dintre 'pregătire' și explozie.

Despre ce elevi a fost vorba cu câteva pagini mai sus și care este însemnătatea lor în economia mărturisirilor? Pomenirea lor aduce în primul plan poate cea mai interesantă observare de sine a autorului, aceea a decăderii personale comparată cu tăria altora din jurul său și a redobândirii de sine.

Trebuie să ne întoarcem din drum în prima cameră unde a fost el depus în penitenciarul Pitești, celula 18; acolo a viețuit alături de Costache Oprișan, șeful Frățiilor de Cruce pe țară și de Alexandru Munteanu, șeful studenților legionari de la Facultatea de Teologie din Sibiu. Pentru a înțelege cele ce au urmat, este necesar să aflăm că cel dintâi, student la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, fusese în Germania, unde își

dedicase timpul studiului, și reprezenta o capacitate rar întâlnită la tinerii de vârsta sa. Cei doi colegi l-au rugat să atace pentru ei o introducere în istoria filosofiei. " *Expunerile lui erau făcute de la suflet la suflet și atât de plăcute și atrăgătoare, încât opt ore pe zi, parcă uitam de foame și de lumea de afară.*

Cele 11 luni, cât am stat cu Opreșan în celulă, au fost pentru mine lunile cele mai plăcute din închisoare" (p. 69), deci din toată detenția, recunoaște cu căldură și sinceritate înduioșată autorul.

Conduși în camera demascărilor, supuși unei torturi permanente timp de o săptămână, preschimbați în carne hăcuită și zoi de sânge, " *în sâmbăta care a urmat s-a produs și inevitabilă cădere*" (p.90). Costache Opreșan fu legat de picioare cu o funie. Munteanu primi un ciomag și, la poruncă, izbi în tălpile celui întins - acestea îi fuseseră indicate, restul corpului nemaiputând primi nici o lovitură -, izbi fără prea multă vlagă, deoarece nu mai avea putere. Iosub urmă la rând să-și lovească prietenul. O făcu în câteva rânduri. " *După aceea a scăpat ciomagul din mână spunând că el nu mai poate lovi. Atunci s-a repezit la el Cantemir, l-a lovit cu un centiron peste cap și cu pumnul în burtă. Iosub s-a prăbușit și a fost dus în lovituri de picior până în colț (...)* .

Acum îmi venea rândul mie. Când mi s-a dat ciomagul în mâini (nici atunci și nici altă dată nu mi-am amintit ce am gândit și judecat în acea clipă) l-am auzit pe Prisăcaru strigând: "Lovește-ți mentorul, banditul, că te-a învățat filosofie, că este un mare șef legionar". (...) Lunguleac s-a apropiat de mine și m-a izbit în față cu atâta putere, că din câteva lovituri m-a doborât la pământ. Apoi tot el mi-a pus ciomagul în mână, zicându-mi: "Lovește-ți profesorul, banditul, că de nu, te omor eu aici".

Știu că am lovit dar nu în fața amenințării ci a confuziei care mă învăluisese, incapabil fiind de a mai gândi și raționa. (...) Am lovit omul pentru care aș fi fost capabil să merg la moarte. Cu voie sau fără voie, încet sau tare, nu mai are importanță, ci faptul că am lovit contează și de aici a început căderea" (p. 91). Crearea acelei "confuzii" speciale duce la formarea 'mediului rațional' în care se poate naște 'obediința' de robot. Asistăm, datorită preciziei analizei la care s-a supus Dumitru Bordeianu ulterior, la fracțiunea de secundă când omul e deposedat de sine însuși și devine unealtă perfectă o voci potrivnice aparținând altcuiva.

Veni momentul să lovească și Comșa. Refuză! " *Refuzul lui de a-și lovi șeful și camaradul i-a zguduit pe toți (...). Atunci i s-a ordonat lui Opreșan să-l lovească pe Comșa. Acesta a zis că nu este capabil nici să ridice brațele și deci nu putea să-l lovească. În urma acestui dublu refuz, Comșa a fost legat de picioare și au fost chemați unii dintre elevii de liceu, frați de cruce, să-l lovească. În urma gestului de mai înainte al lui Comșa, doi dintre elevi au refuzat ordinul*" (idem). Împreună cu Comșa suferiră purgatoriul.

Important pentru ceea ce urmărim este reacția lui Bordeianu, în ea căutând trăirile sutelor de tineri care s-au văzut aruncați în afară din ei înșiși, în hăul descompunerii morale, de care suntem apți toți, fără a fi conștienți de aceasta.

" *Nu știam ce înseamnă să mă revolt împotriva mea însumi, dar văzând gestul lui Comșa și al lui Opreșan, și mai ales al celor doi elevi, m-am revoltat pentru prima oară împotriva mea și m-am desconsiderat ca nimeni altul; fusese de fapt începutul căderii mele. (...) Dacă n-ar fi fost atitudinea (...lor) , aș fi putut crede că toți studenții au fost niște criminali. Comșa, Opreșan și cei doi elevi m-au trezit la cea mai crudă realitate*" (p. 91-92).

Școala caracterului (ce cumplită era ea în acele condiții, pe buza morții!) nu se încheiase. " *Se zice că prima greșeală este cea mai grea de făcut, pentru că în momentul când ai făcut-o, lanțul greșelilor a fost declanșat și căderea nu mai poate fi oprită.*

În mintea mea se desfășura un proces, al cărui conținut era următorul: dacă Ieronim Comșa, Costache Opreșan, precum și cei doi elevi, au avut curajul și tăria să refuze de a lovi, iar eu m-am supus ordinului din slăbiciune și neputință, însemna că eu voi ajunge chiar mai rău decât Virgil Bordeianu (tizul său; unul dintre călăii notorii ; n. n.) . Și în acele momente de descumpănire am jurat, în sinea mea, să încerc și iarăși să încerc, cât timp voi mai putea, să nu mai lovesc și să cer numai ajutorul lui Dumnezeu, să mă întărească și să-mi dea puțința de a răbda" (p. 92).

Una este decizia nobilă luată de a răbda și alta este să ...te mai poți răbda după cele săvârșite! " *M-am întâlnit cu Opreșan la Gherla, când lucram la atelier. Îl salutăm, cu un deosebit respect, dar nu m-am mai putut uita în ochii lui. În momentul când îl salutăm și el îmi răspundea, nu am avut tăria, nici curajul, să mă duc și să-i cer iertare" (idem).* Și, pasul imens de reapropiere de acel sine însuși ce îl reprezenta cu adevărat a fost străbătut. Când Străchinaru a fost pus să-l bată pe Bordeianu și a refuzat, i s-a cerut, drept urmare, celuilalt să-l bată pe el. Iar Dumitru Bordeianu s-a învins și a refuzat la rândul său să fie obedient. Ambii fură dați pe mâna altora și-și încasară plata demnității. Între timp, avusese exemplul a cinci elevi ce nu cedaseră îndemnului de a scăpa de tortură prin torturarea altora. " *Fiecare s-a comportat și acționat în funcție de "genele" lui sufletești, de zestrea lui morală și în primul rând de credința lui în Dumnezeu, de dragostea față de El și față de semenul său" (p. 96).* Observația este capitală, fiindcă vine nu de la cineva care habar n-are ce au însemnat torturile reeducărilor, ci de la omul care a căzut și s-a redresat, care a văzut sute de inși căzând și zeci care **n-au bătut** și i-au devenit exemplu! Evoluția trăirii poruncii lui Hristos, pentru Dumitru Bordeianu, în această relație, este atât de spectaculoasă încât, mai târziu, printre altele, a trecut și prin următoarea cumpănă.

" *Într-o bună seară, aproape de ora nouă, s-a întors Zaharia de la camera 4 spital, fredonând câteva cântece. S-a oprit în dreptul priciului meu și mi-a zis să-l urmez. M-a dus și m-a instalat pe priciul comitetului de tortură, m-a legat de mâini și de picioare și s-a adresat celorlalți: "Veniți să vă îmbrățișați camaradul, care v-a fost șef de cameră și nu a vrut să bată". (...) Mărturisesc însă cu frica lui Dumnezeu că niciodată până atunci nu m-am simțit totuși mai aproape de oameni și mai afectuos față de ei, ca în acea noapte de neuitat. În loc să trăiesc ura și răzbunarea, trăiam plăcerea și satisfacția - s-ar părea paradaxală - că cei care mă loveau nu o făceau din ură, ci pentru că erau înnebuniți, constrânși și torturați să facă ceea ce făceau. În clipa aceea i-aș fi strâns în brațe și le-aș fi sărutat rănilor și vânătăile de pe corp. Nu m-am uitat și am închis ochii, să nu văd cine mă lovea, pentru că în aceleași împrejurări și eu îl loveam pe cel mai drag și stimat camarad, pe Costache Opreșan, la camera 2 parter. Dimpotrivă, trăiam bucuria că trebuia să-mi plătesc slăbiciunea, cum spunea Bogdanovici înainte: "Frate, așa se plătesc greșelile". Și martor mi-e Dumnezeu că în acele momente nu aveam în sufletul meu nici cea mai mică urmă de ură, de desconsiderare, de repulsie sau vreo dorință de răzbunare față de camarazii mei; dimpotrivă, toți îmi erau dragi așa cum de puține ori mi-a fost dat să simt" (p. 167-168).*

O săptămână a fost lăsat să i se vindece rănilor, după care a fost bătut individual. S-au găsit iarăși eroi ce au refuzat s-o facă. " *Cei care au acceptat nu au lovit nici unul cum li se ordona, ci dimpotrivă, eu îi rugam să lovească mai tare, iar ei, cu șiroaie de lacrimi pe obraz, executau ordinul neîntrecând însă nici unul măsura. Jumătate din cameră, cei care refuzaseră să mă lovească, au fost și ei bătuți crunt după aceea. Dar durerea mea pentru suferința lor întrecea cu mult suferința pe care mi-o pricinuiseră cei care mă loviseră. Cine ar putea crede sau înțelege că poți iubi cu atâta afecțiune pe cel care ți-a provocat atâta durere? Cei care n-au trecut pe acolo nu vor crede și nu vor înțelege*" (p. 168).

Comentariul meu nu poate aduce nimic nou, fără să întunece oarecum lumina tainică degajată din aceste rânduri nepământești; ele și multe altele mărturisind despre Pitești și Gherla se cuvine să intre în Viețile Sfinților și în orice scriere îndrumătoare pentru viața duhovnicească. După cum pe ele sunt datoare să se întemeieze elogiile supreme ce le-ar mai aduce literatura Omului în veac!...

Nu se poate să vorbim despre capacitatea autorului de a trasa etapele decăderii sale și a tuturor dintre cei aflați în aceeași încăpere cu sine, fără să dăm curs și citării a două torturi complet ieșite din comun, anevoie de închipuit, ce au precedat demascările a tot ce știau despre alți luptători cunoscuți dar nedenumiți în anchetele Securității, deci rămași în libertate (interesul acelora care au inițiat reeducările fiind să ajungă pe urmele lor și să-i aresteze), despre tot ceea ce s-a discutat și plănuțit, eventual, prin alte celule pe unde au trecut și oroarea de a mărturisi toate intimitățile personale, ale rudelor, ale cunoștințelor (pentru umilirea publică definitivă a demascaților, să li se taie pentru totdeauna posibilitatea de a mai fi adoptați drept modele).

" *Iată în ce a constat această metodă de tortură, care a durat timp de o lună, cu foarte puține intermitențe. Tortura era aplicată fiecăruia după un anumit ritual căruia nimeni nu i se putea împotrivi, căci cel destinat supliciuului era legat de mâini și de picioare și i se puneau un căluș în gură, ca să n-o mai poată închide. Apoi i se turna pe gât până la un kilogram de zeamă de varză sau castraveți, cu o mare doză de sare. Pentru a neutraliza orice reacție, un membru din comitet se așeza pe picioarele torturatului, un altul îl ținea de cap în timp ce al treilea îi turna saramura pe gât. După o jumătate de zi aveai o senzație de sete îngrozitoare. Voi încerca să descriu folosind un limbaj cât mai potrivit cu situația, ca cititorul să-și poată face o cât de vagă idee despre această tortură*" (p. 135; subliniem dorința autorului de a transmite cu exactitate cititorilor trăirile sale, cu toate că elaborarea textului nu atinge acest grad de claritate râvnit, după cum menționăm cu privire la ediția inițială, ceea ce nu înseamnă că, în multe pasaje, cum este și cel de față, puterea evocării sale n-ar zgudui, în pofida stângăciilor și a repetițiilor ce nu dispar). " *Dacă puteam suporta foamea, bătaia, durerea altor torturi, în schimb setea era ceva mai presus de durere. Nu aveam altă apă să bem decât cea din felul de mâncare, care însă nu ne putea potoli setea. După trei-patru zile aveam toți buzele uscate și sângerânde, din cauză că ni le lingeam până ce crăpa pielea pe ele. Până și limba era uscată din lipsă de salivă. În fața ochilor defilau râuri, izvoare și cascade de apă dulce care ni se revărsau în gură. Niciodată în viața mea nu am visat atâtea râuri, izvoare și cascade frumoase ca cele ce mi se scurgeau în gură ca să-mi potolească setea. Poet de aș fi fost, nu aș fi putut găsi cuvinte prin care să-mi exprim fericirea ce mă cuprinsese în vis la vederea atâtor râuri și izvoare. Ne-am deshidratat*

atât de mult încât fețele noastre aduceau a măști mortuare. Doamne! Cât de cumplită și epuizantă ne era setea!

Se apropia Crăciunul iar noi eram torturați de sete de mai bine de două săptămâni. Mulți dintre noi am băut saramura fără a fi forțați, deoarece în timpul operației forțate riscam să ni se scurgă în plămâni zeama. Până la urmă însă toți beam porția rezervată de parcă am fi băut apă dulce. Atmosfera din cameră se putea citi pe fețele noastre. Eram capabili atunci de orice și atât de înspăimântători încât te întrebai dacă aveai în față ființe umane sau alte arătări. Nu mai aveam salivă în gură iar mucoasa bucală și limba erau uscate și crăpate că îți venea să urla. Faringele, și el uscat, te ardea ca focul dându-ți incontinuu o senzație de vomă chinuitoare. Uneori așteptam cu o deosebită nerăbdare să ne aducă și zeama ca să ne mai potolească setea. Și atunci, pentru a ne mări supliciul, au redus cantitatea de zeamă mărintzind însă cantitatea de sare, în așa fel încât lichidul era un fel de pap. Groaza că nu puteam ști cât va dura această tortură pusese stăpânire pe noi. Ni se părea că nu avea nici început nici sfârșit. Mulți dintre noi ajunsesem la convingerea că ne vor ucide prin însetare, tortură mult mai groaznică decât foamea. Celelalte metode de tortură îți provocau dureri și suferințe de nesuportat, dar tortura prin însetare era atât de chinuitoare că preferam de o mie de ori să fim bătuți numai să ni se dea apă să bem. Cei din comitet, ca să-și bată joc de noi, puneau apă într-o gamelă și ne-o treceau pe la nas. Îmi amintesc de Fag Negrescu, care nu era legionar și care era mult mai tânăr decât noi. Pe fața lui se citea însă nebunia de care eram cu toții cuprinși. Când unul din comitet a trecut cu gamela de apă pe la gura lui Negrescu, acesta a sărit din poziția șezând și smulgând-o din mâna celui din comitet, a fugit cu ea pe prici. Până să-l prindă, băuse toată apa din gamelă. S-a ales cu o bătaie atât de cruntă că nu mai putea sta în nici o poziție. Și nici setea nu și-a potolit-o, sărmanul, pentru că i s-a turnat imediat pe gât atâta saramură câtă apă băuse.

Cumplită lecție, ca nimeni să nu mai îndrăznească să repete gestul lui Fag (...).

În ultima săptămână, cei mai tineri dintre noi nu au mai putut suporta această tortură, nemaiputând sta nici în poziția fixă. Îți era mai mare mila de ei să-i vezi în ce stare ajunseseră. La o inspecție a lui Țurcanu, poate pentru că și-a dat seama de starea în care eram, s-a uitat la fiecare cu privirea lui care te îngrozea și, adresându-se întregii camere, a spus: "Ei bine, măi bandiților, așa o să vă omor și o să vă țin numai în chinuri. Clasa muncitoare nu are milă; mila este o stare patologică a bandiților de creștini".

Desigur că nimeni nu i-a răspuns. La plecare i-a șoptit ceva la ureche lui Măgirescu, Zaharia fiind absent. Nu am știut ce i-a spus, dar în zilele următoare nu ni s-a mai dat saramură iar masa a revenit la "normal", adică la starea de apă chioară care nu ne putea însă potoli setea. În seara de Crăciun această tortură a încetat.

(...) Celor mai tineri au început să le dea puțină apă, cu câteva zile înainte de încetarea satanicei experiențe.

(...) În ultima zi, Măgirescu și Păvăloaia, în lipsa lui Zaharia, ne-au dat la fiecare câțiva stropi de apă, să ne mai potolim gura uscată și crăpată. Dar setea a mai durat încă vreo săptămână, până ce organismul s-a desărat. Măgirescu, rămas singur în cameră, a venit o dată la mine, m-a luat și m-a dus la tineta de apă îndemnându-mă să beau. Așa am băut trei gamele pline și dacă m-ar fi lăsat, cred că aș fi băut tineta întregă" (p.135-137).

Crăciunul din 1950 aduse cu sine o culme a degradării victimelor, " din domeniul patologiei" , exclamă memorialistul, de ca și cum cele relatate până acum ar fi fost roadele unor minți sănătoase...

În dimineața celei dintâi zile a sărbătorii Nașterii Domnului, șeful comitetului, numitul Zaharia, "a dat ordin ca de acum încolo în fiecare dimineață să luăm poziția fixă pe prici, iar cei care aveau nevoie să iasă la urină și scaun, nu o vor mai face în tinetă, ci în propria lor gamelă pentru mâncare. (...) După ce unii și-au făcut necesitățile în gamelele lor, Zaharia le-a ordonat să se așeze pe marginea priciului, să-și ia lingura și să-și mănânce fecalele. (...) Mulți au refuzat să-și mănânce fecalele iar alții au avut reflexe de vomă de aveai impresia că-și vărsau mațele din ei. (...) Unii dintre noi și-au mâncat fecalele. (...) Din cauza refuzului altora, a început o bătaie cum numai în camera 2 parter trăisem. (...) Mulți dintre noi am scăpat gamelele din mâini, murdărind în același timp și priciul cu fecalele care degajau un miros grețos. Cei care vărsaseră fecalele pe ei au fost duși la WC să-și spele hainele pătate, iar fecalele căzute pe ciment au fost strânse cu pumnii și aruncate în tinetă. (...)

Cei care au fost sortiți să-și mănânce fecalele, după bățile pe care le-au îndurat, erau atât de schilodiți, că stăteau ca niște statui nemișcate pe priciuri. Au fost crunt bătuți și cei care au avut curajul să-l înfrunte pe Zaharia și să-i spună că nici cei mai odioși monștri n-ar fi fost în stare să-și degradeze semenul într-un chip atât de bestial. (...) Peste resturile de fecale rămase în gamelele noastre s-a turnat apoi zeama de toate zilele, obligându-ne să mâncăm aceasta scârboșenie. Cu toate că Pintilie și Nedelcu au refuzat să mănânce, li s-a pus căluș în gură și li s-a introdus acest amestec pe gât cu lingurița.

(...) Pe cei ce știau să cânte colinde de Crăciun (...Zaharia) i-a adunat pe priciul lung într-un colț și le-a distribuit la fiecare hârtiile aduse. Pe ele erau scrise, pe melodiele colindelor, cele mai scabroase cuvinte la adresa Fiului lui Dumnezeu și la adresa Sfintei Fecioare Maria.

(...) Au (...) refuzat să cânte aceste monstruoziități: Pintilie, Nedelcu, Zelică Berza, Reus Gheorghe, Dinescu și Gelu Gheorghiu. Toți aceștia au fost supuși pentru aceasta la groaznice băți, iar cântecele au fost intonate toate cele trei zile ale Crăciunului.

A doua zi de Crăciun ne-au obligat iar să ne facem nevoile în gamelele în care mâncam și din acea zi blestemată și până la Paștele lui 1951, nimeni dintre noi, afară de cei din comitet, n-a mai avut voie să-și spele gamelele și lingurile. De asemenea, apa din tinetă nu mai aveam voie să o bem din ceașca de pe capacul tinetei, ci trebuia să turnăm apa din ceașcă în gamela noastră înainte de a o bea. Mulți dintre noi, ca să mai lungească timpul până când aveau să fie obligați să-și mănânce fecalele rămase în gamelă, se abțineau să aibă scaun. Fapt ce a dus repede la constipație care a antrenat și alte complicații grave.

Tot a doua zi de Crăciun mi-a venit și mie rândul la această degradantă încercare. (...) Ca și în prima zi, unii dintre noi au avut o puternică reacție de vomă numai văzând în gamelele din care trebuiau să mănânce, aceste dejectii. Unii au încercat să-și închidă ochii, ținându-se cu mâna de nas, iar alții n-au putut lua nici măcar o lingură. (...) Oricât am fost silit și bătut și oricât aș fi încercat, reflexul de vomă a fost mai puternic și m-a împiedicat să înghit propriile mele fecale. (...) Până la a treia zi de Crăciun n-a scăpat unul fără să treacă prin această siluire.

(...) În zilele următoare s-a procedat în același fel și cu urina, cu rezultate mai eficace. Culmea degradării a fost atunci când o parte din noi au fost forțați să mănânce fecalele altuia (...) Unii dintre noi au preferat să mănânce propriile fecale, pentru a nu fi obligați să le mănânce pe ale altuia. Această siluire paranoică a durat vreo trei săptămâni, iar pentru alții câteva luni, timp în care am fost atât de crunt bătuți pentru că refuzam să ne supunem, încât aceste săptămâni au fost pentru noi începutul unui delir colectiv. Anul Nou 1951, după mărturisirile de mai sus, refuz să mi-l mai amintesc. În aceste săptămâni de oroare, Pintilie și Nedelcu au fost atât de sălbatic torturați, că primul a murit iar celălalt a înnebunit (p.138-141).

Nu are rost să ducem mai departe această investigație a scrierii lui Dumitru Gh. Bordeianu. Este memorialistul reeducărilor cel mai patetic, cu darul cel mai bogat al evocărilor, fie umane, fie de trăire, el este cel mai subtil observator al drumului încâlcit străbătut de psihicul uman în căutarea de sine, iar truda sa în redactare a fost pe deplin răsplătită prin opera sa, care a primit și generoasa stilizare a profesorului și romancierului Marcel Petrișor, devenind astfel mai accesibilă lecturii.